

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Katedra mediálních a kulturních studií a žurnalistiky

Názorový vývoj Ferdinanda Peroutky v jeho textech pro časopis Přítomnost

Bakalářská diplomová práce

Josef Čermák

Vedoucí práce: Mgr. Věra Bartalosová

Olomouc 2016

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracoval samostatně za použití přiznané literatury a pramenů. Práce má bez příloh a poznámek pod čarou 79 143 znaků.

V Olomouci dne 19. 4. 2016

Josef Čermák

Děkuji vedoucí této práce Mgr. Věře Bartalosoové za mnoho cenných rad. Na tomto místě bych chtěl také poděkovat všem ostatním, kdo se jakýmkoliv způsobem podíleli na vzniku této práce. Jmenovitě se jedná především o Bc. Magdalénu Frňkovou, Mgr. Libora Svobodu, PhD. a Stanislavu Vodičkovou, DiS.

Anotace

Tato bakalářská práce popisuje tematický a názorový vývoj v člancích Ferdinanda Peroutky pro časopis Přítomnost. Práce vznikla částečně také jako reakce na mediální kauzu kolem domnělého článku „Hitler je gentleman“. Hlavním cílem bylo sledovat Peroutkův názorový vývoj ve vztahu k nastupujícím totalitním ideologiím v Evropě, především pak v Německu. Zabývat se budeme také vývojem jeho názorů na osobu Adolfa Hitlera.

Annotation

This bachelor thesis describes the evolution of Ferdinand Peroutka's attitude in his texts for Přítomnost magazine. The thesis is also partially a reaction on the media scandal around alleged article called „Hitler je gentleman“. The main goal was to reflect Peroutka's attitude on the rising totalitarian ideologies in Europe, mainly in Germany. We will also reflect the evolution of his attitudes to Adolf Hitler.

Klíčová slova

Ferdinand Peroutka, časopis Přítomnost, tzv. první republika, tzv. druhá republika, Miloš Zeman, Jiří Ovčáček, Adolf Hitler.

Key words

Ferdinand Peroutka, Přítomnost magazine, the first Czechoslovak republic, the second Czechoslovak republic, Miloš Zeman, Jiří Ovčáček, Adolf Hitler.

Obsah

1. Úvod	6
2. Teoretická část	8
2.1 Život a doba Ferdinanda Peroutky	8
2.2 Peroutka, novinář a spisovatel	11
2.3 Časopis Přítomnost.....	13
2.4 Mediální kauza kolem článku „Hitler je gentleman“	15
3. Metodologie	18
4. Výzkum.....	20
4.1 Shrnutí tematického vývoje článků	20
4.2 Demokracie, nacionalismus, nacismus a fašismus.....	24
4.3 Německo a Němci	27
4.4 Adolf Hitler	30
4.5 Židé.....	32
4.6 Domácí politika	33
4.7 Válka a Peroutkův pacifismus.....	36
4.8 Komunismus	40
4.9 Nepolitická témata (umění, filosofie...)	42
4.10 Peroutkovy texty jako předmět mediální kauzy.....	43
5. Závěr	45
6. Zkratky.....	47
7. Bibliografie	48
8. Seznam analyzovaných článků	51

1. ÚVOD

Tato bakalářská práce popisuje tematický a názorový vývoj v člancích novináře a spisovatele Ferdinanda Peroutky. Sledované texty byly vydány v časopise *Přítomnost*, který od roku 1924 vydával Jaroslav Stránský a jehož šéfredaktorem byl právě Peroutka. Práce vznikla částečně také jako reakce na mediální kauzu okolo domnělého článku s titulkem „*Hitler je gentleman*“. Tu podnítily výroky prezidenta České republiky Miloše Zemana a jeho tiskového mluvčího Jiřího Ovčáčka. Inkriminovaný text hledalo již několik lidí, ale ani v době dopisování této práce (duben 2016) zatím nalezen nebyl. Z tohoto důvodu cítíme potřebu zanalyzovat Peroutkovy texty. Pohled na Peroutku byl v očích české laické, ale i odborné veřejnosti dlouhá léta pokřiven totalitní propagandou.¹ Kritická reflexe myšlenek a názorů tohoto novináře tak u nás byla možná až po listopadu 1989 – tedy před více než čtvrt stoletím. Široká veřejná diskuse o osobě Ferdinanda Peroutky, kterou výroky Miloše Zemana vyvolaly, dle našeho názoru jen zvětšuje potřebu detailního přiblížení života tohoto významného prvorepublikového a poté i exilového novináře.

Tato práce se bude skládat ze dvou částí. V té první bude naší snahou popsat nejen osobnost samotného Ferdinanda Peroutky, ale i časopis *Přítomnost*, stejně jako společensko-historický kontext tzv. první² a druhé³ republiky, v kteréžto době měl článek „*Hitler je gentleman*“ vzniknout. Peroutkovy texty a jejich vztah s meziválečným vývojem jsme zkoumali přímou metodou, založenou na interpretaci textu, dle Miroslava Hrocha.⁴ Nezbytný bude ovšem neustálý kritický pohled na rozdíly mezi historickou skutečností a mediální realitou reprezentovanou v časopise *Přítomnost*, který je objektem našeho výzkumu. Náš výzkum budeme provádět zkoumáním historických pramenů – tedy výtisků časopisu *Přítomnost*, jež jsou volně k dispozici na internetu.

Ve druhé části popíšeme výsledky našeho zkoumání časopisu *Přítomnost*. Cílem výzkumu bude přiblížit tematické a obsahové zaměření Peroutkových textů pro tento časopis. Sledovány budou články, u nichž je podepsán Ferdinand Peroutka, a to buď celým jménem, nebo svými iniciálami. Autorství části textů jsme také ověřovali konfrontací se seznamy článků,

---

¹ „[...] málo platné: komunisté právem viděli svého úhlavního nepřítele v redaktorovi deníku *Svobodné noviny a týdeníku Dnešek Ferdinandu Peroutkovi*.“ PEROUTKA, Ferdinand. *Polemiky Ferdinanda Peroutky: polemické stati z let 1924-1948*. 1. vyd. Praha: Český spisovatel, 1995. ISBN 8020205594.

² První republikou se rozumí Československo mezi lety 1918 až 1938, které vzniklo rozpadem Rakouska-Uherska.

³ Jako druhá republika se označuje státní útvar, který vznikl naplněním mnichovské dohody v roce 1938 a zanikl v březnu roku 1939 vytvořením Protektorátu Čechy a Morava.

⁴ HROCH, Miroslav a kol. *Úvod do studia dějepisu*. 1. vyd. Praha: SPN, 1985. 304 s. Učebnice pro vysoké školy.

kteřé jsou umístěny ve svázaných ročnících týdeníku. Tyto seznamy se nám ale bohužel nepodařilo dohledat u všech ročníků *Přítomnosti*, a to ani ve fondech Vědecké knihovny v Olomouci, Knihovny Univerzity Palackého v Olomouci či v archivu Ústavu pro studium totalitních režimů (viz o tom níže).

Jednotlivá čísla časopisu *Přítomnost* budeme studovat v období mezi lety 1924 až 1939 – tedy od založení periodika až po jeho zrušení v důsledku nacistické okupace. Odezvu na výroky Miloše Zemana vyvolaly především jeho pochybnosti o Peroutkově údajné „*fascinaci nacismem*“. Hlavním cílem této práce proto bude sledovat Peroutkův názorový vývoj ve vztahu k nastupujícím totalitním ideologiím v Evropě, především pak v Německu. Zabývat se budeme také vývojem jeho názorů na osobu Adolfa Hitlera.

Nejvhodnější se pro tento účel výzkumu jeví užití kvalitativní analýzy, jejíž pomocí budeme sledovat tematicko-názorový vývoj článků a zjištěná data interpretovat. Zvolená metoda nám mimo jiné odhalí, jakým způsobem bylo dané téma předkládáno čtenářům (jaká stanoviska zaujímal autor textů například k problematice antisemitismu a zda souhlasil či nesouhlasil s meziválečným společenským vývojem). Články budou z důvodu zpřehlednění analýzy roztríděny do několika skupin na základě vzájemné tematické podobnosti. Skupiny pak budou dále hodnoceny a interpretovány zvlášť, přičemž nám půjde o vývoj v autorových názorech a stanoviscích, která k daným tématům zaujímal a jejich případnou obměnu/vývoj během sledovaného období.

Je třeba mít na paměti, že náš výzkum je interpretací názorových článků předního československého novináře, který měl na dění kolem sebe určitý názor, a ten se nutně nemusel shodovat s tím, co se v tehdejší společnosti skutečně dělo. Naším cílem bylo spíše podat plastický obraz o názorech Ferdinanda Peroutky na svět okolo něj, především pak na události spojené s rostoucí mocí fašismu v Evropě.

2. TEORETICKÁ ČÁST

2.1 ŽIVOT A DOBA FERDINANDA PEROUTKY

Ferdinand Peroutka je jednou z největších osobností české, potažmo československé žurnalistiky. Jeho životopis lze využít jako učebnici moderních českých dějin. Svými radami, ale i kritikou pomáhal Tomáši Garriguovi Masarykovi s budováním Československa. „*Svou veřejnou činností byl Peroutka tak úzce spjat s osudy první Československé republiky, že může být právem počítán k jejím budovatelům.*“⁵ Během svého bohatého života řídil vlivný časopis *Přítomnost*, zažil dva totalitní režimy a konec svého života byl nucen strávit v exilu.

Ferdinand Peroutka se narodil 6. února 1895 v Praze do česko-německé rodiny. Jeho otec, Emanuel Peroutka, si vzal Leontinu Kopfovou, původem z česko-německé chomutovské rodiny. Ke svému otci neměl Ferdinand Peroutka, alespoň podle historika Eduarda Burgeta, příliš vřelý vztah: „*Peroutkův otec byl tak trochu podivín, který odešel do předčasné výslužby a u dětí měl minimální autoritu.*“⁶ Ačkoliv je šéfredaktor *Přítomnosti* často považován za jednoho z největších a nejvzdělanějších novinářů své doby,⁷ nikdy nedokončil středoškolské vzdělání: „*V posledním roce studia odešel ze školy a oznámil, že bude studovat soukromě, což tehdy bylo možné, a ve škole bude pouze skládat zkoušky. Ovšem po neúspěšné zkoušce z latiny oznámil, že ze školy definitivně odchází a studium ukončil[...].*“⁸

V roce 1914 začala první světová válka, do níž se zapojilo mnoho mužů, z velké části Peroutkových vrstevníků. Nejinak tomu bylo i v případě budoucích spisovatelů a novinářů jako třeba Ernesta Hemingwaye či Jaroslava Haška, kteří o válečných zkušenostech referují ve svých nejslavnějších dílech. Ferdinand Peroutka však v tehdy největším válečném konfliktu historie bojovat nechtěl, a proto uprchl do Mnichova a posléze i do Alp, kde se ukrýval před odvodem. Den vyhlášení samostatného Československa – 28. říjen 1918 – už prožil opět v rodné Praze. V tomto roce také první světová válka skončila.

První poválečný rok (1919) byl pro Ferdinanda Peroutku důležitý jak z osobního, tak i z profesního hlediska (o Peroutkově novinářské kariéře viz níže). Tehdy se poprvé oženil, a to s Marií Bienenfeldovou. Manželům se posléze narodila dcera Eva. Na tomto místě

---

⁵ PEROUTKA, Ferdinand a Johannes URZIDIL, GROMAN, Martin a Jaroslava JISKROVÁ (eds.). *O české a německé kultuře*. 2. vyd. Praha: Dokořán, 2008. ISBN 978-80-7363-216-8.

⁶ BURGET, Eduard. Interview. In: *Portréty, Ferdinand Peroutka 1. část*. Rozhlas, Český rozhlas 6, 17. 2. 2008, 22:10. Dostupný také z: <http://prehravac.rozhlas.cz/audio/669266>

⁷ OTÁHAL, Milan. *Ferdinand Peroutka: muž přítomnosti*. Praha: Melantrich, 1992. 40 s. Slovo k historii: sešity k poznání národní minulosti sv. 33.

⁸ BURGET, Eduard. Interview. In: *Portréty, Ferdinand Peroutka 1. část*. Rozhlas, Český rozhlas 6, 17. 2. 2008, 22:10. Dostupný také z: <http://prehravac.rozhlas.cz/audio/669266>

zdůrazňujeme pro naši práci podstatný fakt, že Peroutkova první žena pocházela z židovské rodiny. Meziválečné období je pro Peroutku časem, kdy se ze začínajícího mladého novináře stává příslušníkem intelektuální elity tehdejšího Československa. V té době se pravidelně účastnil setkávání skupiny tzv. pátečníků, mezi něž patřili nejen bratři Čapkové či prezident Masaryk, ale také Edvard Beneš, Josef Kopta či Karel Poláček s Eduardem Bassem a mnoha dalšími osobnostmi politického a společenského života mladého státu. Cenné kontakty dokázal Peroutka zúročit při řízení časopisu *Přítomnost*, jehož se ujal na popud Tomáše Garrigua Masaryka (viz níže).

Ekonomicky a politicky poměrně klidná dvacátá léta záhy na to vystřídala, v tomto směru zcela rozdílná, léta třicátá. Situaci ve společnosti vzdáleně odrážel i Peroutkův osobní život. Na konci dvacátých let se rozvedl a o několik let později⁹ se oženil podruhé, s Marií Hůlkovou. Jeho druhá žena měla tedy stejné křestní jméno jako ta první. Z tohoto důvodu ji přátelé jejího muže titulovali jako Marii II.¹⁰ V roce 1933 se v Německu chopili moci nacisté v čele s Adolfem Hitlerem. Československo se pak pro mnohé zahraniční intelektuály stalo tzv. ostrovem svobody a tím pádem i cílem na útěku před diktaturami v jejich domovských zemích (tedy alespoň prozatím). Počátek tohoto fenoménu (nástup autoritářských režimů v Evropě) lze sledovat již od roku 1917, kdy se v Rusku odehrála bolševická revoluce, v případě fašismu pak od roku 1922, kdy se v Itálii dostali k moci příznivci Benita Mussoliniho.

Státy sousedící s Československem se začaly radikalizovat o něco později (pomineme-li krátkou poválečnou epizodu, během níž Československo řešilo územní spory s Maďarskem¹¹ a Polskem¹²). Zcela zásadní vliv na dění v Československu měly události v Německu, které se staly po roce 1933, kdy se do čela státu dostal Adolf Hitler. Nebezpečí pro Československo znamenal také vývoj v Rakousku či polská respektive maďarská touha po znovuotevření palčivé otázky společných hranic. Koncem třicátých let tak měla tehdejší tzv. první republika přátelské vztahy zřejmě jen s jediným sousedem – s Rumunskem. Začátek

---

⁹ V údajích o roce, v němž Peroutka uzavřel své druhé manželství, se námi citované zdroje rozcházejí. Milan Otáhal uvádí rok 1930, Pavel Kosatík rok 1931 a Slávka Peroutková (třetí žena Ferdinanda Peroutky) píše dokonce o roce 1932.

¹⁰ OTÁHAL, Milan. *Ferdinand Peroutka: muž přítomnosti*. Praha: Melantrich, 1992. 40 s. Slovo k historii: sešity k poznání národní minulosti sv. 33.

¹¹ „Nejtíže ze všech poražených smiřovalo se Maďarsko s novými, chudšími poměry. [...] Mimo to opovrhovalo – někdy z dobrých důvodů – vojenskou silou leckterého nového státu a důvěřovalo, že zejména na slovenské frontě by válka byla podnik snadný.“ PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu*. II, 1919. Vyd. 3. Praha: Lidové noviny, 1991. ISBN 80-7106-037-2.

¹² „Spor vznikl na Těšínsku. O tomto kraji mezi sebou Češi a Poláci už za války, čekající pád Rakouska, jednali, nevyjednávše však nic určitého.“ PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu*. I, 1918-1919. Vyd. 3. Praha: Lidové noviny, 1991. ISBN 80-7106-036-4.

konce československé demokracie nastal po přijetí mnichovské dohody. Právě toto období v životě Ferdinanda Peroutky, kdy se celý svět nezadržitelně řítil do další války, považují Miloš Zeman a Jiří Ovčáček za problematické. Společnost v okleštěném státu se radikalizovala a přestala trvat na demokratických principech Masarykova státu (veřejná diskuze o politickém směřování země a podobně). V časech, kdy mnozí příslušníci tehdejší intelektuální elity prchali ze země, Ferdinand Peroutka zůstal a dál řídil svou *Přítomnost*: „Peroutka se své emigrace jasnozřivě obával. V roce 1939 z Československa – ač přáteli vyzýván – neodešel.“¹³ Zřízení Protektorátu Čechy a Morava v březnu roku 1939 znamenalo pro Peroutku zásadní životní zlom. Krátce nato byl zatčen a uvězněn. Stalo se tak brzy poté, co napsal článek „*Dynamický život*“, v němž se věnuje narozeninám Adolfa Hitlera a jehož význam zpochybňoval Jiří Ovčáček.

Šéfredaktor *Přítomnosti* většinu šest let trvající války strávil v koncentračních táborech Dachau a Buchenwald. Velkou zkouškou Peroutkovy názorové konzistence se stal okamžik, kdy jej z koncentračního tábora přivezli zpět do Prahy, která v té době byla pořád pod kontrolou Německa. Tehdejší ministr školství a národní osvěty – Emanuel Moravec – který dříve bojoval v československých legiích a v době tzv. první republiky přispíval do *Přítomnosti*, se spolu s Karlem Hermannem Frankem rozhodl, že dříve úspěšný časopis obnoví, tentokrát ovšem s obsahem kolaborujícím s protektorátním establishmentem.¹⁴ Vedení obnoveného časopisu chtěl po počátečních neúspěších svěřit tehdy uvězněnému Peroutkovi, ten však jeho nabídku odmítl a raději se nechal odvézt zpět do koncentračního tábora. Vězněm nacistů pak zůstal až do konce války.

Konec války a osvobození koncentračního tábora, v němž byl uvězněn, prožíval Peroutka se svým typickým klidem: „[...]nebýt netrpělivý, mít čas na vítězství své a své věci, nejvíce hloupostí se napáše tím, že člověk chce zvítězit ihned, ihned dokázat svou znamenitost.“¹⁵ Po válce se opět začal angažovat ve veřejném životě, stal se dokonce i poslancem prozatímního Národního shromáždění. Ačkoliv byl Peroutka už z doby před válkou všeobecně známý svým negativním postojem ke komunismu (viz o tom níže), podle

---

¹³ PEROUTKA, Ferdinand. *Mluví k vám Ferdinand Peroutka*. Díl druhý, Rozhlasové komentáře, Rádio Svobodná Evropa (1960-1969). 1. vyd. Praha: Argo, 2005. ISBN 80-7203-577-0.

¹⁴ „Když už začínalo být i nacistům jasno, že nebude tak snadné válku vyhrát, potřebovali si zajistit tyl v okupovaných zemích, v nichž probíhal národně osvobozenecký boj. Proto K. H. Frank a Emanuel Moravec dali přivést v roce 1943 Ferdinanda Peroutku z koncentračního tábora do Prahy a nabídli mu, aby znovu vydával *Přítomnost* a aby jejím prostřednictvím působil v nacistickém duchu na český národ.“ OTÁHAL, Milan. *Ferdinand Peroutka: muž přítomnosti*. Praha: Melantrich, 1992. 40 s. Slovo k historii: sešity k poznání národní minulosti sv. 33.

¹⁵ PEROUTKA, Ferdinand. *--deníky, dopisy, vzpomínky*. Editor Slávka PEROUTKOVÁ. Praha: Lidové noviny, 1995. ISBN 8071060631.

Pavla Kosatíka ho ke spolupráci lákali krátce před únorem 1948 i představitelé Komunistické strany Československa. Ti se po druhé světové válce chystali na převzetí moci v zemi a kouzlo Peroutkovy osobnosti se jim k tomuto záměru více než hodilo: „*A po válce, v roce 1947, s Peroutkou dokonce popili také Gottwald se Slánským. I oni proto, aby zjistili, dostanou-li ho na svou stranu. Nepovedlo se.*“¹⁶

Ferdinand Peroutka volil po únoru 1948 raději exil na Západ. Ve Spojených státech se významným způsobem podílel na činnosti rozhlasové stanice Svobodná Evropa – byl prvním ředitelem jejího československého oddělení. V roce 1955 Peroutkovi umřela jeho druhá žena, ve stejném roce se novinář oženil potřetí, a to se Slávkou Fenclovou. Zpět do vlasti se už nepodíval – zemřel 20. dubna 1978 v New Yorku. Sdružení Ferdinanda Peroutky, které vzniklo po jeho smrti, udílí od roku 1995 Cenu Ferdinanda Peroutky, kterou dostávají významní čeští novináři. Mezi její nositele patří mimo jiné také novinář a autor knih o Peroutkovi – Pavel Kosatík.

2.2 PEROUTKA, NOVINÁŘ A SPISOVATEL

Svému povolání – žurnalistice – se Peroutka začal věnovat již během studií na gymnáziu. V roce 1913 začal přispívat do časopisů *Čas* a *Švanda dudák*.¹⁷ V době první světové války, kdy pobýval v Mnichově (viz výše), se Peroutka živil psaním. Texty, jež v této době Peroutka psal do mnichovských novin a jimiž si vydělával na živobytí, jsou v dnešní době probádány jen částečně. Jejich přesný počet totiž ani po desítkách let od jejich vydání není znám, neboť je autor psal pod několika pseudonymy.¹⁸ Po válce, v roce 1919, se Ferdinand Peroutka stal šéfredaktorem deníku *Tribuna*.

V souvislosti s mediální kauzou kolem domnělého článku „*Hitler je gentleman*“ je třeba zdůraznit fakt, že *Tribuna* byl podle Eduarda Burgeta deník židovský: „*[...] byly to židovské noviny, které vlastně se profilovaly hned od data svého vydávání, od roku 1919, jako noviny nezávislé, které nesloužily žádné politické straně. To bylo v našem prostředí dost neobvyklé, neboť většina deníků byla stranických. [...] Tribuna si vlastně Peroutku vybrala především z toho důvodu, že Peroutka už v roce 1917 začal přispívat do židovského týdeníku Rozvoj [...].*“¹⁹ S touto schematizací tematického zaměření *Tribuny* ovšem nesouhlasí Milan

¹⁶ KOSATÍK, Pavel. *Česká inteligence: [od Jaroslava Golla po Magora]*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 2011, 382 s. ISBN 978-80-204-2373-3.

¹⁷ PEROUTKA, Ferdinand. *--deníky, dopisy, vzpomínky*. Editor Slávka PEROUTKOVÁ. Praha: Lidové noviny, 1995. ISBN 8071060631.

¹⁸ BURGET, Eduard. Interview. In: *Portréty, Ferdinand Peroutka I. část*. Rozhlas, Český rozhlas 6, 17. 2. 2008, 22:10. Dostupný také z: <http://prehravac.rozhlas.cz/audio/669266>

¹⁹ Tamtéž.

Otáhal ve své publikaci *Ferdinand Peroutka - muž přítomnosti*: „Některé české listy ji (*Tribunu*, pozn. autora) nepřivítaly s nadšením a vytýkaly jí, že zastává židovské stanovisko. V odpovědi formuloval Ferdinand Peroutka stručně a výstižně názory na úlohu novináře a tisku vůbec. Především odmítl obvinění a zdůraznil, že *Tribuna* neprosazuje ani českožidovské postoje a zastupuje jedině české stanovisko.“²⁰

Peroutkovy články byly k tehdejší aktuální společensko-politické situaci mnohdy velmi kritické. Autor se v nich nebál objektivně hodnotit ani, mezi lidmi tehdy tolik oblíbeného, Tomáše Garrigua Masaryka – prvního československého prezidenta. Tomáš Garrigue Masaryk kritiku neodmítal, ba naopak, mladého novináře si vážil natolik, že milionem korun²¹ přispěl na založení politicky nezávislého časopisu *Přítomnost*, jehož šéfredaktorem se měl stát právě Peroutka (viz níže).

Počátkem třicátých let začal Ferdinand Peroutka sepisovat své největší (a nikdy nedokončené) několikavazkové literární dílo, které nazval *Budování státu*. Knihy se měly věnovat jednotlivě všem letem od vzniku Československa až po vstup německých stran do vlády a popsat společensko-politický vývoj nově se rodící Republiky československé. V době vzniku díla se ale v mnoha evropských státech pomalu chápaly moci extrémisticky smýšlející politické strany a práce na něm později přerušil společensko-politický vývoj překotně směřující k válce. Peroutkovy vzpomínky na okolnosti ukončení prací na *Budování státu* popisuje Vítězslav Houška, který šéfredaktora *Přítomnosti* cituje ve své knize: „Přestal jsem v psaní pokračovat už asi rok před příchodem Němců ze snadno pochopitelných příčin. Bylo těžké psát o budování státu v době, kdy se najednou objevilo, že stát zase není dobudován, že se vlastně musí začít znovu, že stát musí být zase založen, a to na úplně jiných základech.“²²

Jméno Ferdinanda Peroutky není spojeno pouze s časopisem *Přítomnost*. Na tomto místě proto nelze opomenout ani Peroutkovo dlouholeté působení v *Lidových novinách*, do nichž přispíval od roku 1923. Peroutka se také (jako šéfredaktor) aktivně podílel i na obsahu obnovených poválečných *Lidových novin*, které vycházely pod názvem *Svobodné noviny*.

---

²⁰ OTÁHAL, Milan. *Ferdinand Peroutka: muž přítomnosti*. Praha: Melantrich, 1992. 40 s. Slovo k historii: sešity k poznání národní minulosti sv. 33.

²¹ V tomto údaji se použitá literatura poněkud rozchází. Julius Firt například ve své knize *Knihy a osudy* uvádí, že Peroutka dostal na vydávání časopisu jen půl milionu. Další půl milionu měl pak sloužit na rozjezd Národní strany práce. Není bez zajímavosti, připomenout, že v tehdejší době poválečné ekonomické krize nešlo o částku nikterak malou. Pro ilustraci - roční plat člena vlády byl na počátku tzv. první republiky stanoven na 60 000 korun. (viz také: Období první republiky 1918 – 1938. In: *Vlada.cz* [online]. 2015 [cit. 2016-04-14]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/Obdobi-prvni-republiky-1918.pdf>)

²² PEROUTKA, Ferdinand. *Polemiky Ferdinanda Peroutky: polemické stati z let 1924-1948*. 1. vyd. Praha: Český spisovatel, 1995. ISBN 8020205594.

2.3 ČASOPIS PŘÍTOMNOST

Časopis *Přítomnost* patřil ve své době k nejprestižnějším periodikům,²³ přiznal to ostatně i Miloš Zeman ve svém projevu na konferenci Let My People Live!, kde poprvé veřejně zpochybnil názorovou konzistenci Ferdinanda Peroutky. První číslo *Přítomnosti* vyšlo 17. ledna 1924 v Praze. Týdeník spoluzaložil, a od jeho počátku také řídil, Ferdinand Peroutka. Čtenářská obec časopisu se rekrutovala především z vyšších, ekonomicky úspěšných a vzdělaných, společenských vrstev.²⁴ Rozsáhlé texty, pečlivě analyzující složitá témata či vybroušená stylistická úroveň ostatně byly zcela zjevným důvodem, proč se z *Přítomnosti* nikdy nestalo médium pro široké masy. I přesto, nebo spíš právě proto, jsou články v *Přítomnosti* aktuální i po desítkách let od svého vzniku a texty Ferdinanda Peroutky jsou často pokládány za vrchol české žurnalistiky. Společenský význam časopisu měl ovšem i svou odvrácenou stranu.

Nijak velká skupina pravidelných čtenářů nedokázala zajistit týdeníku (a to hlavně v prvních letech po jeho vzniku) ekonomickou stabilitu. Nelehkou finanční situaci časopisu po letech popsal ve své knize Julius Firt – pozdější ředitel nakladatelství Borový, v němž *Přítomnost* vycházela: „*Když jsem nastoupil do firmy Borový, pohyboval se náklad Přítomnosti kolem 4500 výtisků; několik set se ale ještě vracelo ze stánků a novinových prodejen jako remitenda.*“²⁵ Po zásazích Firta, který do nakladatelství nastoupil v roce 1929 – tedy pět let po vydání prvního čísla *Přítomnosti* a v prvním roce celosvětové ekonomické krize – se, alespoň podle Firtova tvrzení ve stejné knize, počet prodaných výtisků zvýšil až k 32 tisícům na konci třicátých let.²⁶

Texty v *Přítomnosti* pocházely od těch nejvýznamnějších osobností, které byly v tehdejší veřejném prostoru aktivní. Peroutka k tomu mimo jiné využíval i svých kontaktů mezi tzv. pátečníky (viz výše). Tvrzení, že časopis *Přítomnost* byl politicky nezávislý (týdeník to ostatně hlásal vždy na své titulní straně), se nám jeví jako poměrně problematické a podle našeho názoru by nemělo být přijímáno zcela dogmaticky. Masarykovi totiž nešlo jen o vytvoření nového nezávislého časopisu. „*V některých případech se však Přítomnost a její*

---

²³ Tamtéž.

²⁴ Viz například postesknutí čtenáře *Přítomnosti* v jednom z čísel tohoto časopisu, který se představil jako Bohuslav Krutský. Čtenář si stěžuje, že *Přítomnost* je „*revue pro inteligenta nepostradatelná*“, ale že se o ni musí dělit se třemi dalšími kolegy, protože je pro něj jinak nedostupná. KRUTSKÝ, Bohuslav. Proč se nekupují knihy. *Přítomnost*. 1932, 9(30), 480.

²⁵ FIRT, Julius. *Knihy a osudy*. Köln: Index, 1972, 294 s.

²⁶ S tímto ovšem poněkud nekorespondují údaje, které lze vyčíst z titulních stran časopisu. Kupříkladu obálka *Přítomnosti* z 5. ledna 1938 hlásá, že časopis vyšel v nákladu 85 000 výtisků. Je pro nás přinejmenším podivné, že by se počet vydaných a počet prodaných čísel tak dramaticky lišil. Z tohoto důvodu uvádíme oba údaje a posouzení jejich pravdivosti necháváme na čtenáři.

šéfredaktor zapojili i do aktuálně politických kampaní a konkurenčního boje, který probíhal mezi Hradem a jeho protivníky. [...] A právě v těchto aktuálně politických akcích, které sloužily k oslabení či odstranění politických protivníků Hradu, porušil Peroutka svou zásadu nezávislosti.“²⁷ Periodikum se zřejmě mělo stát šířitelem myšlenek Národní strany práce²⁸ – nové politické strany, která měla podporovat Masarykovu politiku. Dlužno připomenout, že z optiky 21. století již přežitá²⁹ stranická žurnalistika, byla v první polovině dvacátého století jevem zcela běžným. Parlamentní strany měly tehdy vlastní periodika, jimiž se snažily rozšiřovat svou voličskou základnu a formovat veřejné mínění. Nejinak tomu mělo být i v případě *Přítomnosti* a Národní strany práce. Prezidentův záměr ovšem nevyšel – „jeho“ strana v parlamentních volbách v roce 1925 nezískala ani jeden mandát, ačkoliv za ni kandidoval nejen samotný Peroutka, ale třeba i bratři Čapkové. Masaryk rovněž nebyl podle historika Eduarda Burgeta³⁰ příliš spokojen ani s obsahem *Přítomnosti*. Zřejmě i z těchto dvou důvodů se proto první československý prezident později angažoval u zrodu dalšího časopisu, tentokrát s názvem *Čin*. Ferdinand Peroutka přes tyto skutečnosti svůj časopis opakovaně označoval jako nezávislý a s tímto tvrzením se ztotožňovali i jeho čtenáři, kteří do časopisu posílali své dopisy jako reakce na jeho články. Nezávislost *Přítomnosti* ostatně potvrzuje i současná odborná literatura.³¹

Obsah týdeníku se za dobu fungování neustále vyvíjel – řeč o tom bude především v následujících kapitolách. Čtenáři měli na výběr z bohatého portfolia témat, ať už to byla politika, umění, filozofie či vojenství. Oblíbený týdeník přestal vycházet v srpnu 1939. Jeho obsah totiž vadil protektorátní cenzuře. Popularita, jakou Peroutkova *Přítomnost* měla u svých čtenářů, ovšem později podnítila představitele protektorátní moci, aby periodikum obnovili. Jeho šéfredaktorem se měl po počátečních neúspěších stát opět Ferdinand Peroutka. Tento plán se však Karlu Hermannovi Frankovi a Emanuelu Moravcovi nezdařil (viz výše). Časopis proto v letech války vedl významný aktivistický novinář Emanuel Vajtauer.

K řízení *Přítomnosti* se chtěl Peroutka vrátit až po válce. Obnovit časopis v jeho

---

²⁷ OTÁHAL, Milan. *Ferdinand Peroutka: muž přítomnosti*. Praha: Melantrich, 1992. 40 s. Slovo k historii: sešity k poznání národní minulosti sv. 33.

²⁸ Viz výše – informace o daru Tomáše Garrigua Masaryka pro Peroutku, který měl z poloviny krýt právě založení Národní strany práce.

²⁹ „Stranické listy (vydáváné politickou stranou) prohrály souboj s komerčně orientovaným tiskem, a to nejen jako typ pojetí periodik, ale i jako životaschopná forma podnikání. Myšlenka stranického tisku má však v demokratickém politickém životě stále své místo.“ MCQUAIL, Denis. Úvod do teorie masové komunikace. 4., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-574-5.

³⁰ BURGET, Eduard. Interview. In: *Portréty, Ferdinand Peroutka 1. část*. Rozhlas, Český rozhlas 6, 17. 2. 2008, 22:10. Dostupný také z: <http://prehravac.rozhlas.cz/audio/669266>

³¹ Viz také: KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-698-8.

původní podobě se mu ale už nepodařilo, protože periodika, která vycházela za války, nemohla po válce pokračovat pod stejným jménem. Československý novinář proto založil nový časopis, který nazval *Dnešek*. Název byl ale asi jedinou významnou věcí, jíž se *Dnešek* odlišoval od předválečné *Přítomnosti* – obsah a grafická podoba s ní totiž byly v zásadě identické.

2.4 MEDIÁLNÍ KAUA KOLEM ČLÁNKU „HITLER JE GENTLEMAN“

Do veřejné diskuze se do té doby cenzurované dílo Ferdinanda Peroutky vrátilo po listopadu 1989, kdy v Československu a dalších zemích východního bloku skončil komunistický režim. „*Listopad 1989 smetl Stalinovy dědice; Peroutkovy knihy, rychle, rychle vydávané, víc než urna s jeho popelem, uložená za přítomnosti prezidenta Václava Havla na vyšehradském hřbitově, vrátily národu a čtenářům nezapomenutelného muže Přítomnosti.*“³² Velký zájem o odkaz Ferdinanda Peroutky vznikl po 27. lednu 2015. Miloš Zeman, prezident České republiky, tehdy na mezinárodní konferenci *Let My People Live!*, pořádané u příležitosti sedmdesátého výročí osvobození koncentračního tábora v Osvětimi prohlásil, že Ferdinand Peroutka ve svém časopise *Přítomnost* vydal vlastní článek s titulkem „*Hitler je gentleman*“. Dosud nenalezený text³³ má podle Zemanova tvrzení dokazovat selhání českých intelektuálů v době blížící se války: „*Jeden z největších českých novinářů – Ferdinand Peroutka – uveřejnil v prestižním časopise Přítomnost článek s titulkem: „Hitler je gentleman“. Tentýž novinář po mnichovské dohodě napsal: „Nemůžeme-li zpívat s anděly, musíme výti s vlky.*“³⁴ Miloš Zeman si při stejné příležitosti také položil řečnickou otázku, v níž se ptal: „*Co vede k této fascinaci intelektuálů naprosto zřůdným učením?*“³⁵

Ačkoliv si Miloš Zeman za svými výroky stále stojí, článek dokazující jeho pravdu zatím najít nedokázal, a to ani přes to, že mu s hledáním textu pomáhá jeho tiskový mluvčí Jiří Ovčáček. Text hledal krátce také prezidentův kancléř Vratislav Mynář. Nejviditelnější osobou v této mediální kauze je ale, vedle Miloše Zemana, jeho tiskový mluvčí.

Jiří Ovčáček si od začátku svého pátrání stanovil již několik termínů, do nichž chtěl inkriminovaný článek najít. Žádný z nich se mu však ani přes veškeré vynaložené úsilí splnit

³² PEROUTKA, Ferdinand. *Polemiky Ferdinanda Peroutky: polemické stati z let 1924-1948*. 1. vyd. Praha: Český spisovatel, 1995. ISBN 8020205594.

³³ Stav k dubnu 2016.

³⁴ ZEMAN, Miloš. *Projev Miloše Zemana na konferenci Let My People Live!*. Praha, Pražský hrad, 27. ledna 2015.

³⁵ Tamtéž.

nepodařilo. Tiskový mluvčí místo toho ovšem poukázal na několik, podle něj kontroverzních, pasáží v jiných Peroutkových textech. Tyto texty však Peroutkovu „*fascinaci zruďným učením*“, ani existenci článku „*Hitler je gentleman*“ podle našeho názoru nepotvrzují. Miloš Zeman v reakci na zatím neúspěšné hledání textu vyhlásil odměnu sto tisíc korun českých pro toho, kdo článek najde.³⁶ Kvůli pátrání po textu se neúmyslně zesměšnila politička Radmila Kleslová, která tvrdila, že Peroutkův článek našla ve vile Karla Čapka – spisovatele a velkého přítele šéfredaktora *Přítomnosti*. Článek byl ovšem (podobně jako v případě slavných rukopisů Královédvorského a Zelenohorského) padělek, tentokrát ovšem vytvořený nikoliv kvůli pozvednutí národního ducha, ale za účelem mystifikačního humoru.³⁷

V říjnu roku 2015 zveřejnil Jiří Ovčáček na svém účtu na sociální síti Twitter fotografii jedné ze stran časopisu *Přítomnost* z 16. března 1938, na které kvůli cenzurnímu zásahu chybí některé části článku šéfredaktora časopisu. Prezident i jeho mluvčí se sice domnívali, že by na tomto místě mohl být jimi hledaný text, článek se ale původně před cenzurním zásahem jmenoval jinak než „*Hitler je gentleman*“ a ani v jeho necenzurované verzi, kterou zkoumali pracovníci Ústavu pro českou literaturu Akademie věd České republiky, se toto slovní spojení neobjevilo.³⁸ Prezident navíc při této příležitosti chybně citoval Peroutkův článek z 23. března 1938.³⁹

Peroutkova vnučka, Terezie Kaslová, podala kvůli výrokům Miloše Zemana, jež problematizují Peroutkovu názorovou konzistenci, žalobu na stát a žádá omluvu od Kanceláře prezidenta republiky. Žalobu projednával soud poprvé na začátku března 2016 a nepravomocně tehdy rozhodl o tom, že výroky Miloše Zemana o Ferdinandu Peroutkovi nebyly pravdivé a že by se Kancelář měla omluvit. Prezident republiky se soudu osobně nezúčastnil. Právní zástupci Kanceláře prezidenta republiky se proti rozsudku odvolali.

Na tomto místě nesmíme také opomenout fakt, že vztah Peroutky k nacismu byl problematizován už krátce po druhé světové válce, kdy se vrátil z nacistického

---

³⁶ Zeman v živém rozhovoru na Blesk.cz: Vypsal odměnu na Peroutku. In: *Blesk.cz* [online]. 2015 [cit. 2016-02-28]. Dostupné z: <http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-politika/316956/zeman-v-zivem-rozhovoru-na-blesk-cz-vypsal-odmenu-na-peroutku.html>

³⁷ Falešný článek umístil do Čapkovy vily Jaromír Slomek, korektor časopisu Týden pověstný svým mystifikačním humorem. Slomek chtěl podle svých slov původně pobavit jen několik novinářů, kteří do vily přišli spolu s ním, když ji do svého majetku přebírala radnice Prahy 10. Vysvětlení samotného autora falfifikátu viz zde: SLOMEK, Jaromír. Kdy je duše polovičatá?. In: *Týden.cz* [online]. 2015 [cit. 2016-02-28]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/nazory/kdy-je-duse-polovicata_348009.html

³⁸ ROSÍ, Luboš. Článek Ferdinanda Peroutky. In: *Newsroom ČT 24*. TV, ČT 24, 11. 10. 2015, 22:05. Dostupný také z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/11030967025-newsroom-ct24/215411058170031/>

³⁹ Tamtéž.

koncentračního tábora: „*Daleká byla cesta a marné bylo doufání pana Bareše, že mu papírová hora vytržených citátů dopomůže učinit z bílého černé a z demokratického novináře cosi na způsob fašisty a gaunera. [...] V závěru svého monologu sepsal Gustav Bareš podrobný seznam Peroutkových odporných činů. Některé z nich: obhajuje politiku protektorátní vlády; vysmívá se národním bojovníkům a tupí vdovy po padlých, sirotky a lidické hrdiny [...].*“⁴⁰

---

⁴⁰ PEROUTKA, Ferdinand. *Polemiky Ferdinanda Peroutky: polemické stati z let 1924-1948*. 1. vyd. Praha: Český spisovatel, 1995. ISBN 8020205594.

3. METODOLOGIE

Při našem výzkumu jsme pracovali s online archivem časopisu *Přítomnost*, který je volně přístupný na webu Pritomnost.cz a s originálními výtisky časopisu uloženými ve Vědecké knihovně v Olomouci. Ty jsme využili proto, abychom ověřili, kdo byl autorem článků, jež jsme zkoumali. Za tímto účelem jsme použili seznamy článků, které v jednotlivých letech vyšly. Tyto seznamy bohužel ve většině případů v online archivu nebyly. Proto jsme tuto skutečnost ověřovali ve fondech Vědecké knihovny v Olomouci. Ani ty však bohužel nejsou úplné (ve fondech chybí celé ročníky 1926, 1927, 1928 a 1938), seznam chybí i v ročníku 1939. Najít seznamy se nám nepodařilo ani v archivu Ústavu pro studium totalitních režimů v Praze, či v Knihovně Univerzity Palackého v Olomouci. V online archivu jsou digitalizována všechna čísla časopisu, a to od jeho prvního čísla ze 17. ledna 1924, až po poslední předválečné číslo, které vyšlo 30. srpna 1939. Protektorátní verzi časopisu jsme do našeho výzkumu nezahrnuli, protože se Peroutka na jejím vydávání nepodílel a obsah těchto ročníků glorifikuje okupační správu a nacistickou ideologii. Našemu zkoumání jsme podrobili pouze články, které v *Přítomnosti* vyšly v době mezi vznikem časopisu a začátkem druhé světové války a jejichž autorem je šéfredaktor-zakladatel: Ferdinand Peroutka. Poznatky zjištěné studiem textů jsme vyhodnocovali pomocí přímé metody založené na interpretaci textů (viz níže).

Za šestnáct let, po které prvorepubliková *Přítomnost* vycházela, do ní její šéfredaktor napsal mnoho článků. Z důvodu omezeného rozsahu této práce, jsme se proto rozhodli zvolit pro náš výzkum pouze reprezentativní vzorek. Ke konstruování vzorku jsme využili metodu systematického výběru podle Renáty Sedlákové: „*Nejprve vydělíme velikost základního souboru velikostí vzorku [...] a následně vybíráme každou x-tou, v tomto případě pátou jednotku na seznamu. Případně můžeme první jednotku zvolit podle tabulky náhodných čísel a dále postupovat systematickým výběrem.*“⁴¹ Výběr jednotek vzorku ovšem bylo nutné provádět s vědomím, že jednotky v opoře výběru nejsou uspořádány podle určité logiky: „*Mohlo by se totiž stát, že do vzorku vybereme více jednotek se specifickými vlastnostmi, než je pro celý základní soubor charakteristické.*“⁴² Tento problém ovšem náš výzkum neohrozil, protože články v časopise *Přítomnost* nevycházely podle žádného klíče, ale náhodně, podle toho, jaká témata se v té době ve společnosti řešila.

---

⁴¹ SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3568-9.

⁴² Tamtéž.

Ve všech sledovaných letech (kromě roku 1939) jsme tedy zkoumali vždy šest čísel týdeníku a to tak, že jsme začali vždy prvním číslem, které v tom kterém roce vyšlo, a pak jsme postupovali vždy v pořadí číslem desátým, dvacátým, třicátým, čtyřicátým a nakonec padesátým. V ročníku 1939 jsme do výzkumu zařadili pouze čtyři čísla, protože vydávání časopisu bylo v srpnu tohoto roku ukončeno (viz výše).

V několika sledovaných ročnících jsme byli nuceni studovat více čísel, protože některá z nich článek podepsaný Peroutkou nebo jeho iniciály neobsahovala. V takovém případě jsme vždy zkoumali číslo předcházející. Pokud žádný takový článek nebyl ani v tomto čísle, studovali jsme vydání jiná, dokud jsme nějaký text vhodný ke zkoumání nenašli.

Takto zkonstruovaný vzorek jsme podrobili dalšímu zkoumání, a to pomocí přímé metody dle Miroslava Hrocha: „[...] minulost poznáváme a popisujeme prostřednictvím jednoho či více pramenů.“⁴³ Při tom jsme ale museli mít stále na paměti, že poznatky získané touto metodou nelze absolutizovat. Především jsme k našemu výzkumu museli získat důvěryhodné prameny: „Ověření spolehlivosti pramene se tak stává nejdůležitější složkou metodiky přímé metody.“⁴⁴ Spolehlivost časopisu *Přítomnost* jako historického pramene je pro účely této práce podle našeho názoru dostačující. Práce totiž zkoumá názorový a tematický vývoj v článcích Ferdinanda Peroutky, nikoliv historickou přesnost Peroutkou popisovaných událostí. Absolutizace námi interpretovaných poznatků by tak šla přímo proti smyslu této práce.

Zjištěné poznatky, které jsme získali studiem Peroutkových článků, jsme dále roztřídili a pro naši práci relevantní poznatky jsme zařadili do tematicky příbuzných skupin. Informace získané o vývoji Peroutkových názorů jsme dále interpretovali v následující kapitole.

---

⁴³ HROCH, Miroslav a kol. *Úvod do studia dějepisu*. 1. vyd. Praha: SPN, 1985. 304 s. Učebnice pro vysoké školy.

⁴⁴ Tamtéž.

4. VÝZKUM

4.1 SHRnutí TEMATICKÉHO VÝVOJE ČLÁNKŮ

- ROK 1924

Na počátku tohoto roku začal časopis *Přítomnost* vycházet. V číslech, jež jsme zařadili do našeho výzkumu, jsme pročítali články, které se zabývaly především domácí, československou, politikou. Kromě toho Peroutka v tomto roce psal také o mladých literátech nebo třeba o volebním právu pro ženy a problematice feminismu.

- ROK 1925

Druhý ročník *Přítomnosti* naplno ukázal, jak málo se Peroutka ztotožňuje s tehdejšími stranickým systémem v Československu. Výsledkem toho byla autorova snaha o proniknutí do aktivní politiky prostřednictvím Národní strany práce (viz výše). „*Nezávislý týdeník*“ se skrze Peroutku přiznal otevřeně ke své podpoře této strany a ze všech sil se jí snažil pomoci do vrcholné politiky.

- ROK 1926

S třetím ročníkem *Přítomnosti* je spjata především Peroutkova kritika koaliční vlády. Peroutka se však kromě toho zabýval také popisem osobnosti Antonína Švehly – předsedy nejsilnější prvorepublikové strany – agrárníků. Československý novinář si v tomto roce také všimá vzrůstajícího nacionalismu ve společnosti či vzniku první vlády, ve které spolu s Čechy a Slováky poprvé zasedli zástupci početné německé menšiny.

- ROK 1927

V tomto ročníku si Peroutka mimo jiné všiml příklonu k fašismu, kterého se podle něj dopouštěla politická strana Národní demokracie. Zajímavá je jistě také Peroutkova polemika o významu domácího a zahraničního odboje za první světové války (tehdy samozřejmě známé ještě pouze jako světové války). Články na toto téma Peroutka nadepsal titulkem „*Kdo nás osvobodil?*“. Peroutka také pečlivě analyzoval vývoj v zahraničí a zabýval se třeba i osudem ruského revolucionáře Lva Trockého.

- **ROK 1928**

V roce desátého výročí vzniku republiky se Peroutka zabýval mimo jiné také prosincovými zemskými volbami v Československu. Významný prostor na stránkách *Přítomnosti* věnoval Peroutka v tomto roce také osobě Milana Hodži. V textech o něm se mimo jiné zabýval také Hodžovou politikou vůči německé menšině u nás.

- **ROK 1929**

V posledním roce druhé dekády dvacátého století se nejen do agendy *Přítomnosti* dostala významným způsobem tzv. Tukova aféra.⁴⁵ Peroutka se kromě dalšího vývoje aféry a jejího vlivu na preference Tukovy strany – Hsl's – zajímal mimo jiné také o stav československé armády a její připravenost na případný válečný konflikt. Rok 1929 také přinesl bolševizaci Komunistické strany Československa a postupnou konsolidaci porevolučních poměrů v Rusku.

- **ROK 1930**

Sedmý ročník *Přítomnosti* reaguje na tehdy aktuální zhoršující se situaci ve světovém hospodářství. Peroutka píše mnohem více o ekonomii či ekonomické politice jednotlivých stran. Není bez zajímavosti, že se v tomto roce dokonce vyslovuje k rehabilitaci některých myšlenek marxismu.⁴⁶

- **ROK 1931**

Osmý ročník Peroutkova týdeníku přinesl mimo jiné také několikadílnou rozsáhlou analýzu osobnosti ústřední postavy české žurnalistiky devatenáctého století – Karla Havlíčka Borovského, jejímž autorem byl šéfredaktor *Přítomnosti*, dnes poměrně často s Havlíčkem srovnávaný. Kromě šéfredaktora *Národních novin* se Peroutka v tomto roce zabýval třeba také přiblížením své politické orientace, a to v sérii článků nazvané „*Vysvětlení směru*“.

---

⁴⁵ Poslanec Národního shromáždění – Vojtěch Tuka – byl v tomto roce zatčen a odsouzen na patnáct let ve vězení za špionáž ve prospěch Maďarska.

⁴⁶ Připomeňme, že ve stejné době působili v Německu příslušníci tzv. frankfurtské školy, kteří Marxovo učení chtěli přizpůsobit podmínkám nového století. „*U kořenů frankfurtské tradice stála snaha analyzovat příčiny selhání nadějí na revoluční společenskou změnu, která nejprve zasáhne rozvinuté industrializované společnosti a kterou Marx zvěstoval jako nevyhnutelnou.*“ REIFOVA, Irena. *Slovník mediální komunikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-926-7.

- ROK 1932

Devátý ročník týdeníku přinesl, kromě mnoha jiných témat, také poměrně rozsáhlou výměnu názorů mezi Peroutkou a důstojníky Československé armády reprezentovanými *Důstojnickými listy*. Peroutka také opakovaně kritizuje počínání ekonoma Karla Engliše, který podle jeho názoru v této době přestal správně rozumět vývoji světové, ale i domácí ekonomiky.

- ROK 1933

Rok 1933 je ve světových dějinách spjat především s nástupem nacistů k moci v Německu. Agenda *Přítomnosti* na to reagovala zcela zjevně. Peroutka i ostatní přispěvatelé časopisu právě od tohoto roku psali mnohem častěji o vývoji zahraniční politiky, především pak té německé. Peroutka na podzim tohoto roku začal vydávat sérii analýz, v nichž hodnotil, jak moc se v aktuálním roce svět přiblížil válce. Není bez zajímavosti, že v tomto ročníku jsme se poprvé setkali s tím, že do vydání časopisu zasáhla prvorepubliková cenzura.

- ROK 1934

V tomto roce Peroutkův časopis oslavil desáté výročí své existence. Šéfredaktor týdeníku se po celý rok, tedy nejen v článku k tomuto výročí, zaměřuje hlavně na vzrůstající nebezpečí války ze strany nacistického Německa.

- ROK 1935

V tomto roce se hlavní téma časopisu příliš nezměnilo. Vzrůstající nebezpečí světové války naprosto opanovalo jak články Ferdinanda Peroutky, tak ostatních přispěvatelů *Přítomnosti*. Jistě zajímavá a standardy současné žurnalistiky naprosto převyšující je reportáž o Sárském plebiscitu⁴⁷ z pera dlouholetého přispěvatele *Přítomnosti* a známého rozhlasového žurnalisty – Franty Kocourka⁴⁸ – uveřejněná hned v prvním čísle, které v tomto roce vyšlo.

---

⁴⁷ „Podle Versailleské smlouvy byla nad Sárskem na patnáct let zřízena mezinárodní správa a výtěžek ze sárského hutního a důlního průmyslu kryl část německých reparací Francii. Plebiscit, který se dle litery Versailleské smlouvy konal v lednu 1935, se vyslovil pro připojení k Německu a znamenal tak posílení Hitlerovy prestiže.“ LUŇÁK, Petr a Marek PEČENKA. *Encyklopedie moderní historie*. 2. opr. a rozš. vyd. Praha: Libri, 1998. ISBN 808598346X.

⁴⁸ Kocourek patřil k významným prvorepublikovým novinářům, proslavil se právě svými reportážemi, a to nejen do tištěných periodik, ale i do rozhlasu. Těsně po okupaci Česko-Slovenska jej Němci uvěznil v koncentračním táboře, kde také zemřel. Důvodem proto byl mimo jiné zřejmě také jinotaj o „černé vráně“, který žurnalista propašoval do vysílání rozhlasu o přehlídce německé armády v Praze na Václavském náměstí. (Viz také:

Časopis se v roce 1935 také významným způsobem zabýval volbami v Československu, ve kterých na sebe poprvé výrazněji upozornila Sudetoněmecká strana.⁴⁹

- **ROK 1936**

Oproti roku 1935, ve kterém je Peroutka, co se tehdejší politické situace a nebezpečí války týká, poměrně optimistický, je československý žurnalista v tomto roce ve svých článkách mnohem skeptičtější. Ve třináctém ročníku *Přítomnosti* se můžeme dočíst mimo jiné i o německém remilitarizování Porýní (viz níže), které svět významně přiblížilo další válce.

- **ROK 1937**

Tento rok přinesl smrt prvního československého prezidenta – Tomáše Garrigua Masaryka. Kromě tohoto, vpravdě zásadního, tématu se *Přítomnost* dotkla třeba i problematiky generační obměny v československé politice.

- **ROK 1938**

Agendu *Přítomnosti* opanovaly především události vedoucí k mnichovské dohodě a o situaci po ní. Není třeba zdůrazňovat, že silné zastoupení měly také texty pojednávající o německém anšlusu Rakouska či rychle se měnící situaci na domácí politické scéně.

- **ROK 1939**

Poslední oficiální ročník časopisu není úplný. Týdeník totiž přestal vycházet, jeho šéfredaktor byl v tomto roce dvakrát zatčen a později strávil podstatnou část války v koncentračním táboře. Z počátku roku, kdy ještě stále existovalo okleštěné Česko-Slovensko, Peroutka nabádal k usilovné práci všech občanů na zachování státu. I v jeho textech je však cítit hořkost z vývoje po září 1938. Březnová okupace znamenala pro už tak velice kontrolovaná a omezovaná média (a tedy i *Přítomnost*) další utužení poměrů. Poslední číslo Peroutkova časopisu vyšlo 30. srpna 1939.

JIŘIČKA, Jan. *Svobodný novinář Franta Kocourek*. Praha, 2011. Dostupné také z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/93460/?lang=cs>

⁴⁹ Strana tehdy získala 44 mandátů v Poslanecké sněmovně a 23 mandátů v Senátu. (viz KLIMEK, Antonín. *Boj o Hrad*. 2, Kdo po Masarykovi? 1. vyd. Praha: Panevropa, 1998. ISBN 8086130029.)

4.2 DEMOKRACIE, NACIONALISMUS, NACISMUS A FAŠISMUS

Články v *Přítomnosti*, které pojednávají o této tematice, jsou pro naši práci klíčové (viz výše). Peroutka sám sebe ve svých textech pokládá za demokrata. Sám také ostatně (ovšem až v poválečném americkém exilu) napsal nepříliš úspěšnou knihu nazvanou *Demokratický manifest*. V Peroutkových člancích je dobře patrný autorův odmítavý postoj k monarchii jako státnímu zřízení.⁵⁰ Stát měl být podle jeho mínění řízen volenými zástupci vzešlými z demokratických voleb. Peroutka byl čtenářům svého časopisu dobře znám tím, že byl ve většině oblastí lidského života zastáncem individualismu. Ačkoliv byl politicky spíše levicověji orientovaný, kolektivismus, tedy jeden z charakteristických rysů socialismu, ale mimo jiné i totalitních ideologií, neuznával.⁵¹ Ba co víc, přímo se proti němu vymezoval.

Obavy z nacismu a fašismu provázejí Peroutkovy články už od konce dvacátých let. Již počátkem roku 1927 vyjádřil šéfredaktor *Přítomnosti* znepokojení nad prvorepublikovou československou stranou Národní demokracie, která podle jeho mínění probouzela v národu nezdravý nacionalismus, který měl šovinistické a fašizující tendence.⁵² Ve stejném článku také označil fašismus jako „*horečku*“. V této souvislosti bychom ovšem měli uvést také slova, která Peroutka napsal do jedné ze svých polemik jen několik měsíců před tímto článkem: „*Národ docela bez nacionalismu – to je něco jako člověk bez obličeje.*“⁵³ Z toho, co se nám však četbou Peroutkovy tvorby (nejen z let dvacátých) a z dostupné literatury o něm podařilo o jeho (poměrně komplikované) osobnosti zjistit ovšem soudíme, že nebyl zastáncem rychlých a jednoduchých řešení složitých problémů.⁵⁴ Spíše zde vidíme důkaz toho, že hledal pokud možno střední cestu, tedy vlastenectví a úctu k nově vzniklému státu, jehož byl občanem. Zjednodušeně tedy takovou cestu, která neprosazovala bezhlavě slepý

---

⁵⁰ „*Jestliže nějaký přesvědčený demokrat by byl tak chabý, že by odmítal hájit se zbraní v ruce svůj systém třeba proti oživlému monarchismu nebo fašistické nebo nějaké jiné diktatuře, je to jen parazit demokracie, právě tak jako by přesvědčený komunista v Rusku byl jen parazitem svého sovětského zřízení, kdyby jej nechtěl hájit proti cizí invasi.*“ PEROUTKA, Ferdinand. Laikova epištola k důstojníkům: Thema. *Přítomnost*. 1932, **9**(10), 147.

⁵¹ „*Jedinec je i dárce a tvůrce. Káru pokroku, v níž sedí kolektivum, táhly zejména individuality. [...] Kolektivum nikoho nenasytí, kolektivum může také někdy býti na omylu. Pak je může uvést na správné cesty jedině silná a rozumná osobnost.*“ PEROUTKA, Ferdinand. O vznešeném umění stavěti z písku. *Přítomnost*. 1925, **2**(38), 594 - 595.

⁵² „*Protože však strana, která dosud si činí nárok na titul strany inteligence, nemůže všechny hrubé práce provádět sama, a poněvadž mimo to šlo o dobytí nových vrstev, kterými by čistě stranická agitace nepohnula, byl udělán, živěn, placen, veleben a na nohy postaven československý fašismus. Toto hnutí mělo být sběrnou budoucích národních demokratů.*“ PEROUTKA, Ferdinand. Osudy stran. *Přítomnost*. 1927, **3**(52.), 817.

⁵³ PEROUTKA, Ferdinand. Co jest liberalismus?: II. *Přítomnost*. 1926, **3**(20), 305-306.

⁵⁴ „*V některých situacích prostě není receptu na rychlé vítězství, ale je primitivní klást to za vinu tomu, kdo vysloví tuto nemilou pravdu.*“ PEROUTKA, Ferdinand. Ještě o rozumu a citu v politice. *Přítomnost*. 1936, **13**(20), 320.

nacionalismus či snad dokonce fašismus. Už v roce 1927 byl ostatně v otázce hodnocení nacionalismu a s ním spojených problémů mnohem zdrženlivější.⁵⁵

Počátkem roku 1932, kdy nejen v tehdejší Československu vrcholila hospodářská krize a pomalu se blížila krize politická, Peroutka opět apeloval na zachování demokratického charakteru Československa. Ve svých článcích varoval před bezhlavým radikalismem a nespokojenost s tehdejší domácí politickou a hospodářskou situací se snažil mírnit⁵⁶ srovnáním situace v Československu a státech v jeho blízkém okolí.

Narůstajícího ohrožení demokracie si všímala také tehdejší prvorepubliková cenzura. Svoboda tisku byla čím dál tím více omezována. Projevovalo se to především na komunistických, respektive fašistických novinách, které byly nejhlasitějšími kritiky tehdejší demokracie.⁵⁷ Zásah cenzury se však nevyhnul ani článkům Ferdinanda Peroutky. Poměrně paradoxní je, že cenzurovaný text, který zde uvádíme jako příklad, kritizuje konfiskaci jednoho z předchozích čísel *Přítomnosti*.⁵⁸ K desátému výročí vzniku svého týdeníku se Peroutka pozastavil nad stavem demokracie v Evropě. Za deset let od prvního čísla *Přítomnosti* (tedy od roku 1924) se podle jeho mínění situace nezlepšila, spíše naopak – čím dál tím více směřovala k růstu moci totalitních a autoritářských režimů a také k nové válce. Když se po deseti letech obracel ke svým myšlenkám, se kterými týdeník zakládal, přiznal se, že s přibývajícím věkem je více „kyselejší“, ale zároveň i moudřejší.⁵⁹ Autor textu při této příležitosti kritizoval hitlerovské Německo a ideologii fašismu.⁶⁰ Noví vládcové Německa se podle novinářova mínění spíše zaměřovali na naplnění osobní msty než na zlepšení životních

⁵⁵ „Je ještě stále mnoho lidí, kteří vždycky přiběhnou sednout si na větev, na kterou někdo pověsí tabulku s nápisem: „Tady sídlí vlastenectví“, a nezkoumají blíže, není-li ta větev natřena lepem. Hodí-li se do světa heslo, že vlast je v nebezpečí, jistě se seběhnou někteří ochotní lidé, aby ji hájili. Odtud začáteční úspěchy, než lidé poznají, že není v nebezpečí vlast, nýbrž jedna strana.“ PEROUTKA, Ferdinand. *Osudy stran. Přítomnost*. 1927, 3(52), 818.

⁵⁶ „Československo je jediný stát ve střední Evropě, v němž se zachovala demokracie v původní podobě a který ušetřil své obyvatelstvo hrůz inflace a hospodářské katastrofy. [...] Tento stát je dílem ne jedné generace. Několik generací předků budovalo na něm, a nám jest spravovati jejich dědictví.“ PEROUTKA, Ferdinand. *O státotvornosti a státobornosti. Přítomnost*. 1932, 9(1), 2.

⁵⁷ „Cenzura dopadla především na tištěná média vyjadřující zásadní ideové výhrady k existenci nebo charakteru první republiky. Jednalo se zejména o periodika německých nacionalistických stran nebo hnutí sympatizujících s nacismem, fašistů, komunistů a militantních katolíků.“ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-698-8.

⁵⁸ „Jestliže mají nastat takové poměry, že pro svobodný časopis bude lépe, jestliže místo politické rubriky zařídí si rubriku šachovou, má nám to býti řečeno. Hájíme tu po všechna léta demokracii proti ctitelům diktatur, ale můžeme to dobře dělat jen pod tou podmínkou, že budeme ctít, že mluvíme pravdu, a že to, co hájíme, je opravdu demokracie.“ PEROUTKA, Ferdinand. *Konfiskovaný konfiskujícím. Přítomnost*. 1933, 10(40), 627.

⁵⁹ „Nyní jsem moudřejší a bohužel také kyselejší. Bylo mi dostatečně dáno poznat, na kolik omezených zájmů pravda naráží a jak často je přijímána nevládně jako vetřelec, jestliže ruší kruhy, které si někdo nakreslil.“ PEROUTKA, Ferdinand. *Po deseti letech: I. Přítomnost*. 1934, 11(1), 1.

⁶⁰ Peroutka ve svých článcích o poměrech v hitlerovském Německu většinou používá slova „fašismus“ nebo „hitlerism“ a nikoliv „nacismus“. Jelikož naše práce vzniká v jiném historickém kontextu, než Peroutkovy články, používáme pro označení poměrů v Německu po roce 1933 (dle našeho názoru terminologicky přesnější) slovo „nacismus“.

podmínek Němců, tak jak jim to slibovali před volbami.⁶¹

Nacismus, který už v Německu poloviny třicátých let pevně zapustil kořeny, v Československu zatím tou dobou vážnější slovo, alespoň podle Peroutky, neměl. Svě mínění československý novinář podporoval výsledky voleb z roku 1935, které až na jedinou výjimku v podobě vysokého volebního výsledku Sudetoněmecké strany příliš úspěšné pro domácí fašisty nebyly. V době předvolební kampaně a krátce po hlasování se československý žurnalista začal zajímat o stále více nápadné sblížení fašistů a zástupců průmyslníků. Bohatí podnikatelé podle něj v nacionalistické politice viděli dlouhodobě (už od dvacátých let) jednu z mála svých šancí, která nějakým významnějším způsobem promluvit do politického dění v zemi. Rostoucí popularita fašismu v sousedních zemích jim pak podle mínění Peroutky dala potřebnou sebedůvěru k tomu, aby se s touto ideologií pokusili oslovit voliče v Československu. Tyto, pro průmyslníky nakonec neúspěšné, snahy Peroutka ve svých článcích razantně odmítal. Názornou ukázkou toho je například novinářova reakce⁶² na článek, který prosazoval změnu ústavy tak, aby byly v parlamentu rovnoměrněji zastoupeny všechny stavy, tedy kromě zemědělců či například živnostníků, také průmyslníci.

V době těsně před druhou světovou válkou bylo stále obtížnější určit, kdo má a kdo nemá blízko k fašismu či nacismu. Ukazuje to jeden z Peroutkových článků z podzimu roku 1937. Autor v něm odpovídá na výzvu časopisu *Volnost*, aby se distancoval od profesora Arneho Nováka, který s ním psal do *Lidových novin* a jehož názory a myšlenky přestávaly být (alespoň podle mínění *Volnosti*) zcela demokratické. Peroutka však takto jednoduše a schematicky svého kolegu odsoudit nechtěl.⁶³

Zpochybnění Peroutkovy názorové konzistence či jeho vztahu k demokracii a svobodnému myšlení se nám při opakované četbě jeho článků jeví stále méně a méně opodstatněné. Právě demokracie a její obhajoba jsou totiž jakousi červenou nití, která se vine

---

⁶¹ „Německý fašism je světovým rekordem pudovosti; rozumového ideálu v něm takřka už není; pohlédneme-li na to, jak po deseti měsících své vlády ponechal hitlerism skoro všechny věci na starých místech a ukojil jen touhu osobní pomsty, dojdeme k poznání, že obsahem tohoto velkého hnutí nebylo skoro nic než holá vůle k moci, využívající jakýchkoliv prostředků [...].“ PEROUTKA, Ferdinand. Po deseti letech: I. *Přítomnost*. 1934, **11**(1), 2.

⁶² „[...] zároveň můžeme jím uvedený počet příčin, které odsunují průmysl z podílu na politické moci, rozmnožiti do budoucna ještě o jednu příčinu: příchyllost průmyslu k fašismu. Tento sklon, jestliže průmysl skutečně se mu oddá, zbaví ho definitivně těch spojenců, které by jinak mohl míti.“ PEROUTKA, Ferdinand. Co chce od nás průmysl? *Přítomnost*. 1935, **12**(30), 465.

⁶³ „Myslím, že u nás se vůbec příliš snadno hází výtkaou fašismu po lidech, kteří ve skutečnosti s námi jen ne zcela souhlasí. Nepodniknu nic, abych toto trochu hysterické ovzduší ještě svou vlastní činností rozšiřoval.“ PEROUTKA, Ferdinand. Politická pohlednice z Itálie. *Přítomnost*. 1937, **14**(41), 647.

podstatnou částí jeho tvorby. Peroutkova touha po životě v demokratickém světě je asi nejlépe patrná v textech, v nichž kritizuje poměry v totalitních státech.⁶⁴

4.3 NĚMECKO A NĚMCI

Němci a Německo hráli nejen v dobovém československém tisku, ale i společnosti jako takové významnou roli. Připomeňme, že nejpočetnější menšinou v tzv. první republice byli právě Němci. Počtem přesahujícím tři miliony byli dokonce početnější než Slováci.⁶⁵ V analyzovaných textech, datovaných do první poloviny dvacátých let, si Peroutka u Němců všímá především jejich váhavého postoje k nově vzniklému státu. Německý iredentismus byl znatelný především v prvních letech po vzniku Československa. Oficiálním koncem těchto snah byl (nejen) pro Peroutku rok 1926⁶⁶, kdy se Němci poprvé začali aktivně podílet na vládě v Československu.⁶⁷

V článku o tehdy vznikající česko-německé vládní koalici Peroutka upozorňuje na to, že vzniká z potřeb vyřešit hospodářské otázky a nikoliv za účelem přehodnocení vztahů mezi oběma národy. Ty se měly (alespoň podle jeho předpovědi) začít řešit až na podzim, kdy se členové nové koalice měli dohodnout na konkrétních obrysech své spolupráce. Autor textu byl pro harmonické soužití Čechů i Němců v jednom společném demokratickém státě. Domníváme se, že k tomuto Peroutkovu postoji více než značnou měrou přispěl i česko-německý původ jeho rodičů.

Mít kladný postoj k Němcům (ať už těm českým nebo těm na území Německa) nebylo v československé společnosti přelomu dvacátých a třicátých let mnohdy nijak populární, a to i přesto, že opodstatněné obavy ze své zahraniční politiky začalo

---

⁶⁴ „V diktatuře není jiné možnosti politického života, než vzpoura na jedné straně a zabíjení na straně druhé. Kdo nezabije, bude sám zabit. V tom jsou si diktatura ruská a německá naprosto podobny: na politickou opozici vynášejí trest smrti. Tragikou diktatury jest, že Stalin nemůže změnit kurs a nechat přívržence kursu starého na živu nebo na svobodě. To si může dovolit jen demokracie.“ PEROUTKA, Ferdinand. Měnicí se Rusko: II. Přítomnost. 1937, 14(28), 442.

⁶⁵ Také z tohoto důvodu Masaryk uměle vytvořil konstrukt Československého národa. Po sečtení Čechů a Slováků tak po první světové válce vznikla mnohem početnější skupina lidí, která pak při poválečných jednáních o nové Evropě snadněji prosadila svou vizi nového státu. „[...]Češi a Slováci (Čechoslováci) tvořili dohromady asi 65 % obyv. [...] nejpočetnější menšinou (23,4 %) byli Němci žijící převážně v čes. pohraničí, ve Slezsku a na sev. a již. Moravě.“ ADAM, Jan. *Ottova encyklopedie Česká republika*. 4, Historie, stát a společnost. Vyd. 1. Praha: Vydalo Ottovo nakladatelství, 2006. ISBN 80-7360-456-6.

⁶⁶ „Důsledné nepřátelství mezi dvěma národy státu nelze věru pokládati za normální stav. Ačkoliv Češi a Němci v této zemi v praktickém životě na sebe narážejí při každém kroku, politicky se až dosud tvářili, že se neviděli. To byly dozvuky výjimečných poměrů poválečných. Věčně s tím nelze vystáti.“ PEROUTKA, Ferdinand. *Vyhlídky. Přítomnost*. 1926, 3(30), 466.

⁶⁷ Právě touto událostí, chtěl Peroutka zakončit své několikasvazkové dílo Budování státu: „Jeho (Peroutkova pozn. Autor) střízlivě kritického ducha dokazují kromě denní publicistiky a úvah zejména kniha Budování státu (1933-38), která měla končit vstupem zástupců německých stran do vlády.“ JÍLEK, Viktor. *Dějiny české žurnalistiky od svého počátku do r. 1945*. 2. vyd. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 8024405768.

Německo vzbuzovat až o několik let později s nástupem Hitlera k moci. Přisuzujeme to nejen tehdy ještě stále živým vzpomínkám na nadvládu Habsburků v Českých zemích, ale také působení Německa v první světové válce. Peroutka ve svých textech z doby před nástupem nacismu v Německu, ale i v době poté, jasně odmítal pnutí⁶⁸ mezi demokraticky smýšlejícími Čechy a Němci. Příslušníky třímilionové menšiny pokládal za plnohodnotné občany Československa a ve svých člancích polemizoval nad tím, jak je nejlépe začlenit do společnosti a probudit v nich vlastenectví a pocit sounáležitosti s mladým státem. Důležitou roli v této snaze měly podle něj hrát demokratické ideje, na nichž republika vznikla.⁶⁹ Není bez zajímavosti, že tyto své úvahy Peroutka rozvíjel i v textech z poloviny třicátých let, kdy byl takový postoj ve většinové společnosti více než neoblíbený.

Evropa této doby si však (alespoň pohledem Ferdinanda Peroutky) stále citelněji uvědomovala svou osudovou chybu – rodící se demokracii v tzv. Výmarské republice⁷⁰ vítězné mocnosti dusily přísnými nařízeními a touhou získat co největší kořist na válečných reparacích, po nástupu Hitlera k moci naopak ty samé státy ze svých původně tvrdých požadavků rychle ustupovaly a stále sebevědomější Němci získávali čím dál tím větší moc nad děním v Evropě. Jednou z událostí, které Evropu i celý svět významně posunuly blíže k válce, a jež byla i významnou vzpruhou pro Hitlerovo úsilí o obsazení Evropy, byl vstup německého vojska do Porýní⁷¹ (Peroutka píše o Porúří) v březnu roku 1936. Peroutka nové události přijal jako jen těžce změnitelný fakt a ve svém článku na situaci reagoval s klidem až stoickým.⁷² Prvorepublikový žurnalista se naopak vymezil proti těm veřejným činitelům, kteří podle něj nebyli ve svém vztahu k Německu názorově zcela konzistentní.⁷³ V tomto období

---

⁶⁸ „Po ideové stránce byly pražské demonstrace opět jednou vzpourou proti faktům v této zemi: proti těm faktům totiž, že je zde něco mezi jednou čtvrtinou a jednou třetinou Němců, které nemůžeme zbavit přirozených národních práv, dokud tento stát bude státem právním.“ PEROUTKA, Ferdinand. Více statečnosti. *Přítomnost*. 1930, 7(39), 609.

⁶⁹ „Tyto ideje dávají vnitřní obsah našemu státu, a i značná část našich Němců je jim věrnější než rasovému mýtu. Provádění těchto idejí je vskutku jediný způsob, jak učinit z našich Němců ne jen obyvatele, nýbrž i vlastence tohoto státu.“ PEROUTKA, Ferdinand. Národ s politickým talentem. *Přítomnost*. 1936, 13(1), 2.

⁷⁰ Název, který se vžil pro Německo v období mezi koncem první světové války a nástupem Hitlera k moci.

⁷¹ „Hitler se rozhodl k riskantnímu kroku a 7. 3. 1936 Porýní obsadilo 35 000 neozbrojených vojáků. Symbol německého pokoření mírovou smlouvou z roku 1919 byl odstraněn, stejně jako slabé místo německé obrany.“ LUŇÁK, Petr a Marek PEČENKA. *Encyklopedie moderní historie*. 2. opr. a rozš. vyd. Praha: Libri, 1998. ISBN 808598346X.

⁷² „Zavrhnout německé jednání je snadno, tak snadno, že nepovažujeme za potřebno rozmnožovati ještě svým vlastním odsudkem tu řadu odsudků, jež již byly napsány. Ale co dále? [...] O dosažení rovnoprávnosti bylo by usilovalo Německo každé. Necht' kdokoliv vládne v Německu, jednou musil přijíti den, kdy tato říše bude chtít býti svrchovaným pánem všeho svého území [...].“ PEROUTKA, Ferdinand. Co teď? *Přítomnost*. 1936, 13(10), 145.

⁷³ „Otázka bezpečnosti státu nemá býti jednou z otázek, na níž je dovoleno vybijeti vnitropolitický boj. Jako bylo hanebno a nesmyslné, prohlašovala-li dříve pravice každého za germanofila, kdo vystupoval pro dohodu s Německem, tak by nyní bylo hanebno i nesmyslné, kdyby levice každému, kdo nadhodí, že by se dalo jednat

Peroutka stále ještě prosazoval dohodu s Německem na mírovém řešení tehdejší mezinárodněpolitické krize. Dalo by se proto velice snadno koketovat s názorem, že šéfredaktor *Přítomnosti* byl zastáncem té politiky, která do dějin později vešla jako tzv. politika appeasementu. Takovému schematickému pohledu na něj ale podléhat nemůžeme. Peroutka sice válku ve svých článcích opakovaně odmítal, ale mír s hitlerovským Německem prosazovaný za každou cenu, rozhodně neuznával.⁷⁴ Naopak, opakovaně po nástupu nacismu v Německu prosazoval izolování této země a vojenskou převahu nad ní, byť samozřejmě mnohem raději by si (ostatně jako mnoho jiných lidí té doby) přál mírové řešení. Jak už jsme zmínili, Peroutkův novinářský styl je dodnes obdivován pro svou preciznost. Šéfredaktor *Přítomnosti* si ho dokázal uchovat i tehdy, když psal o neradostných událostech spojených s růstem moci nacismu v Německu. Všeobecný strach z nastupujících evropských diktatur tak dokázal popsat i jazykem spíše typickým pro divadelního kritika než politického komentátora.⁷⁵

Čím více se blížila další válka, tím méně byl Peroutka smířlivější vůči politice Německa a Němců (tedy alespoň těch, kteří se hlásili k nacismu). Naopak těch Němců, kteří obhajovali demokracii a ideu samostatného Československa, si prvorepublikový novinář vážil. Peroutka na stránkách svého týdeníku opakovaně vyzýval k větší integraci⁷⁶ českých Němců a jejich zapojení do chodu státu či k uznání národnostních práv menšin. Již brzy se totiž mělo ukázat, jak klíčová chyba bylo podceňování vlivu českých Němců na život v Československu. Čeští Němci (významně podporováni Hitlerovým režimem) ostatně znovu obnovili své snahy o revizi poválečných hranic mezi Československem a Německem. Jejich úsilí vyvrcholilo podpisem mnichovské dohody (viz níže). V době po jejím uzavření prošel Peroutkův vztah k Německu a dalším mocnostem, které dokument podepsaly, poměrně zajímavým vývojem, či dalo by se snad říci i otřesem. Peroutka byl, tak jako většina jeho

---

s *Třetí říší, vyčítala, že je zamilován do Hitlera.*“ PEROUTKA, Ferdinand. Co teď? *Přítomnost*. 1936, **13**(10), 146.

⁷⁴ „Od samého počátku jsme tvrdili, že proti hitlerovskému Německu třeba budovati obranný systém, při tom však ani nezanedbávati snahu o dorozumění s ním, je-li to vůbec možno. Nyní, když se Hitlerovy mírové nabídky objevily, nikdo ovšem nebude tak pošetilý, aby z radosti nad tím rozbíjel dosud vytvořený obranný systém.“ PEROUTKA, Ferdinand. Co teď? *Přítomnost*. 1936, **13**(10), 146–147.

⁷⁵ „Exposice dramatu byla tato: na scénu vstupuje – před čtyřmi lety – obrněný, rozezlený Germán, který věří, že se vykoupal v dračí krvi; od té chvíle, co vstoupil, ovládá děj; i on, i ostatní brousí meče; v tomto stadiu ještě žádné drama neskončilo; musí přijít nějaký závěr. Dojde k srážce?“ PEROUTKA, Ferdinand. Minulý rok. *Přítomnost*. 1937, **14**(1), 1.

⁷⁶ „I když považujeme za značnou smělost, jestliže nás právě Třetí říše nebo dnešní Polsko chtějí vyučovati blahovolnému zacházení s menšinami, přece musíme být natolik realisty, abychom věděli, že v politice nehraje roli toliko pravda, nýbrž i to, co se někomu podaří za pravdu vydávati. Z toho vyplývá pro nás povinnost uspořádati své vztahy k menšinám takovým způsobem, aby pravda byla hned zřejma každému, kdo je ochoten o naše poměry se zajímat, a aby německý propagační mlýn mlel tedy na prázdno.“ PEROUTKA, Ferdinand. Hodžův čin. *Přítomnost*. 1937, **14**(9), 130.

spoluobčanů, zaskočen rychlým vývojem událostí, které pro československou demokracii znamenaly citelnou ránu. Na tomto stavu se (nejen podle Peroutkova mínění, jak ostatně píšeme i na jiném místě v této práci) citelnou měrou podílela Francie. Při její kritice šéfredaktor týdeníku *Přítomnost* napsal i těchto několik vět, jež by mohly být poněkud problematizovány.⁷⁷ Lze však jen těžko odhadnout, co přesně myslel Peroutka oním „klidnějším a souseďtějším“ vztahem k Německu. Na druhou stranu ale musíme připomenout, že obyvatelům tzv. druhé republiky ani žádná jiná víra v podstatě nezbývala. Země se ztrátou svého území přišla o jakoukoliv možnost smysluplné obrany a stala se tak hračkou v rukou mocností v čele s Německem.

4.4 ADOLF HITLER

Osoba Adolfa Hitlera představuje další z témat Peroutkových článků, které jsou pro naši práci stěžejní (viz výše). Do agendy *Přítomnosti* se Hitler dostal až počátkem třicátých let, kdy jeho politická kariéra začala strmě stoupat, a to až k funkci Vůdce a říšského kancléře. Hitlerův Pivnicový (nebo také Pivní) puč⁷⁸ z listopadu roku 1923 se v analyzovaných článcích z prvního ročníku *Přítomnosti* nijak neobjevuje. Už v prvním čísle z roku 1932, kdy se jméno Hitlera objevuje v námi analyzovaných článcích vůbec poprvé, Peroutka vidí úmysly budoucího vůdce Německa velmi pesimisticky.⁷⁹ Nejen Peroutka si pak také všiml zřetelně rostoucího nebezpečí další války, do níž chtěl Hitler zatáhnout celou Evropu. Od roku 1933, kdy se nacisté chopili moci v Německu, se Adolf Hitler stává pro přispěvatele týdeníku klíčovým tématem a nechybí téměř v žádném námi zkoumaném čísle. Je důležité uvést, že v žádném z článků, které jsme pro účely této práce zkoumali, se nám nepodařilo vyčíst byť jen náznak určitého kladného vztahu, či přímo sympatií k Adolfu Hitlerovi. *Přítomnost* byla právě naopak jedním z těch periodik, které nového vládcu Německa hodnotily více než kriticky.

Adolf Hitler se k moci v Německu dostal mimo jiné také díky slibům, že obnoví jeho velikost a moc, že svému lidu zajistí tzv. Lebensraum neboli „životní prostor“: „Podle Hitlera bylo Německo přelidněno a potřebovalo nový životní prostor na východě Evropy,

---

⁷⁷ „Má to dokonce význam i pro náš poměr k Německu, zjistí-li se, jak dlouho a jak intenzivně nás Francie ponoukala k politice, která jednoho dne musila přivodit konflikt mezi Německem a Československem, nebo která aspoň podstatně přispívala k tomu, že se oba státy sobě odcizovaly: vyplývalo by z toho, že bez francouzského vlivu bude se moci sám sebou utvářet klidněji a souseďtěji.“ PEROUTKA, Ferdinand. K čemu potřebujeme takových svědectví? *Přítomnost*. 1939, 16(1), 4.

⁷⁸ První (a neúspěšný) pokus Hitlera o uchopení moci v Německu, za který byl posléze uvězněn.

⁷⁹ „[...] v kterém sousedním státě by se vám nyní lépe žilo? Chcete německé poměry s permanentní občanskou válkou, v níž, jestliže to někdo proti demokracii vyhraje, bude to Hitler?“ PEROUTKA, Ferdinand. O státotvornosti a státobornosti. *Přítomnost*. 1932, 9(1), 2.

v oblasti dosud obývané „méněcennými“ rasami. Myšlenka hledání tohoto prostoru byla jedním z hlavních ideologických zdůvodnění německé teritoriální expanze východním směrem.“⁸⁰ Tento prostor pro Němce Hitler zamýšlel získat na úkor ostatních států a začít s tím chtěl u svých sousedů, tedy i v Československu. Podle Hitlera a jeho propagandy byly tři miliony tamních Němců utlačovány a ohrožovány Čechy. Ať už tomu tak bylo či nikoliv, tento argument německému diktátorovi zajistil potřebnou pozornost světa na to, aby mohl znovu otevřít spor o přičlenění československého pohraničí k Německu.

Ferdinand Peroutka se k otázce revizionismu vyjadřuje mimo jiné také v jednom ze svých článků z roku 1933. Není bez zajímavosti, že hlavním tématem textu je revizionismus maďarský a požadavky Němců jsou v textu uváděny pouze jako další příklad toho, že situace tehdejšího Československa ve vztahu k jeho sousedům nebyla v té době nijak záviděníhodná. Peroutka už tehdy precizně odhaluje, jak zásadní roli bude v dalších letech Hitlerovo slovo v mezinárodněpolitické situaci hrát.⁸¹ V čem se naopak Peroutka mýlil, byl odhad Hitlerovy moci a schopnosti vstoupit úspěšně do válečného konfliktu.

Československý novinář měl za to, že Adolf Hitler svou politikou sjednotil evropské mocnosti proti sobě v jednu pevnou alianci, že rozsáhlým potíráním domácí opozice narušil akceschopnost německé armády a že Československu svým počínáním zajistil klid alespoň na dalších deset let.⁸² Všeobecně by se dalo říci, že po prvotním šoku, který nejen u Peroutky nastal krátce po Hitlerově zvolení kancléřem, se obavy šéfredaktora *Přítomnosti* z války rozpoutané Německem na nějakou dobu o něco zmenšují. Počátkem roku 1935 žurnalista píše⁸³ například o tom, že se Hitler „naučil báti války“, a to i přesto, že podle Peroutky byl dříve znám jako „nejhlasitější bard války“. Mezi oblíbená témata, jimiž se Peroutka zabýval, byla podle tvrzení jeho životopisce Pavla Kosatíka mimo jiné také psychologie.⁸⁴ Svůj psychologický pohled na Adolfa Hitlera, respektive na jeho duši, Peroutka popsal ve stejném

---

⁸⁰ LUŇÁK, Petr a Marek PEČENKA. *Encyklopedie moderní historie*. 2. opr. a rozš. vyd. Praha: Libri, 1998. ISBN 808598346X.

⁸¹ „Klíč k situaci bude v rukou Hitlerových. Záleží na tom, je-li on tak hloupý, aby toto nebezpečí neviděl. Problém Hitlerova rozumu bude hrát velkou roli pro budoucnost Evropy. Může se státi, že velmocí, sklíčené touto perspektivou, pokusí se raději jí se vyhnout za cenu revise. Pak, ale jen pak, pod nátlakem a za vůdcovství velmocí, pohotových k revisi vlastních práv, přišla by na Československo chvíle k uvažování o revisi. K tomu nedojde brzy, dojde-li k tomu vůbec.“ PEROUTKA, Ferdinand. Pro nic a za nic. *Přítomnost*. 1933, 10(20), 309–310.

⁸² „[...] západní velmocí nebudou dělat žádnou revisi s Hitlerem; nedávno řekl Chamberlain v anglickém parlamentě: „nevydáme ani jednoho Poláka této vládě“; Hitler zaručuje Československu desetiletý klid, poněvadž jeho metodami podařilo se mu vytvořit proti Německu frontu, již by podlehl, i kdyby se směl odvážit dát při mobilizaci zbraně do rukou opozici, kterou krutě pronásleduje; není-li pošestiletější, než se odvažujeme myslit, je na nějakou dobu zaručen klid [...]“. PEROUTKA, Ferdinand. Pro nic a za nic. *Přítomnost*. 1933, 10(20), 310.

⁸³ PEROUTKA, Ferdinand. Zlé i dobré. *Přítomnost*. 1935, 12(1), 2.

⁸⁴ KOSATÍK, Pavel. *Ferdinand Peroutka: život v novinách (1895-1938)*. Vyd. 1. Praha: Paseka. ISBN 80-718-5568-5.

článku z ledna roku 1935.⁸⁵

Slovní zásoba, jakou při hodnocení Hitlera Peroutka používal, zahrnovala mnoho výrazů. V drtivé většině je spojuje jeden rys – diktátorovi přisuzují záporné vlastnosti. Německý vůdce je v Peroutkových článcích, které jsme analyzovali, nazýván mimo jiné také „vlkem“⁸⁶ či „německým krysařem“,⁸⁷ nikdy ale ne „gentlemanem“, tak jak to o něm tvrdí Miloš Zeman a Jiří Ovčáček.

Ideologii, jíž Adolf Hitler uchvátil moc v Německu, Peroutka ve svých článcích opakovaně odmítal a na stránkách *Přítomnosti* dokonce přímo vyzýval československý lid k tomu, aby se postavil na stranu těch národů, které stojí proti tzv. hitlerismu.⁸⁸ Racionalisticky a individualisticky uvažujícímu Peroutkovi na nacismu, ale i jiných fašistických diktaturách vadila především stádnost jejich přívrženců.⁸⁹

4.5 ŽIDÉ

Židé, antisemitismus a události vedoucí k holocaustu jsou jedny z nejpálčivějších témat dějin dvacátého století. Je třeba uvést, že do agendy Peroutkových článků v *Přítomnosti* se židé nedostávali nijak často. Alespoň krátce se o povaze a myslí židů zmiňuje československý žurnalista v roce 1924 ve svém článku o zakladateli psychoanalýzy – židovském psychologovi Sigmundu Freudovi. Nutno říci, že Peroutka jako nadšený psycholog-amatér Freudovu metodu ve svém textu příliš neuznává a nazývá ji mimo jiné také jako „nejnovější židovskou nemoc“.⁹⁰ Peroutkova kritika tehdy velmi módní freudovské metody spočívá v tom, že psycholog z moravského Příbora klade přílišný důraz na zkoumání sexuálního pudu a jeho vlivu na lidské chování. Pro naši práci je zajímavé uvést, co se čtenář z článku dovídá o tom, co si Peroutka myslí o Freudových nekritických

---

⁸⁵ „[...] neznáme poměru rozumných a nerozumných sil v Hitlerově duši. Nemůžeme se proto zaručiti, není-li schopen jednoho dne přece vrhnouti se do války z nějakého nenadálého mystického nebo zoufalého pohnutí. Míra Hitlerovy rozumnosti je evropskou záhadou, a to je překážkou, abychom ještě důvěřivěji mluvili o zachování míru. Avšak pozorujeme chování Hitlerovo v posledním roce, abychom zjistili, jsou-li rozumové úvahy schopny ho ovládat. Není to pozorování zcela beznadějně.“ PEROUTKA, Ferdinand. Zlé i dobré. *Přítomnost*. 1935, **12**(1), 2.

⁸⁶ PEROUTKA, Ferdinand. Kdy bude válka? *Přítomnost*. 1934, **11**(40), 625.

⁸⁷ PEROUTKA, Ferdinand. Ještě o rozumu a citu v politice. *Přítomnost*. 1936, **13**(20), 319.

⁸⁸ „Kdybychom sebekrásněji mluvili i jednali, nepravíme do hitlerismu jinou duši. Můžeme dělati to jediné, co vskutku děláme: zařadit se do obranného systému, abychom v nejhorším případě měli co nejvíce a co nejsilnějších spojenců.“ PEROUTKA, Ferdinand. Národ s politickým talentem. *Přítomnost*. 1936, **13**(1), 1.

⁸⁹ „Dnešní svět je pln citů a – chaosu. Čím jiným než apelem na cit získal Hitler, tato největší dnešní překážka návratu k pořádku a rozumnému vývoji, svá hnědá stáda?“ PEROUTKA, Ferdinand. Ještě o rozumu a citu v politice. *Přítomnost*. 1936, **13**(20), 319.

⁹⁰ PEROUTKA, Ferdinand. Ponurý Eros. *Přítomnost*. 1924, **1**(39), 619.

obdivovateli (především z řad vídeňských židů).⁹¹

O židovské komunitě se Peroutka krátce zmiňuje také při příležitosti hodnocení rozporů mezi zastánci Trockého a Stalina v komunistickém Rusku. Zajímavé je, že antisemitismus při této příležitosti označuje jako „pošetilost“.⁹² Peroutka napsal i článek o protiněmeckých demonstracích v Praze v roce 1930. Okem pozorovatele z 21. století a s bazálními znalostmi následujících válečných událostí se zdá až jen těžko uvěřitelné, že demonstranti podle *Přítomnosti* tehdy protestovali proti „strašné německo-židovské tyranii“.⁹³ Je ovšem třeba si uvědomit, že protizidovské nálady hýbaly českou společností už dávno před druhou světovou válkou⁹⁴ a velká část židů na českém území byla navíc německého původu. Svůj odmítavý postoj k ostrakizaci židů Ferdinand Peroutka nastínil také o rok později v článku, který se věnoval soudnímu procesu v případě vraždy sedmi židů československým vojákem při bojích na Slovensku v roce 1919.⁹⁵

4.6 DOMÁCÍ POLITIKA

Domácí politická situace a československé demokratické strany jsou (především v prvních ročnících *Přítomnosti*) jedním z klíčových témat, jimiž se Peroutka ve svých článkách zabýval. Kritická reflexe počínání dobových koaličních vlád je téma, které se v námi analyzovaných textech objevuje jako jedno z nejčastějších. Články v *Přítomnosti* se také často vymezují vůči stranickým periodikům jako například národněsocialistickému *Českému slovu* či agrárnickému *Venkovu*. V tématech týkajících se domácí politické situace rezonuje v prvních ročnících Peroutkovo volání po nové politické straně, respektive jeho nespokojenost s těmi stávajícími. Je to jeden ze znaků neúspěšné snahy šéfredaktora *Přítomnosti* o průnik

⁹¹ „Freud dobyt si téměř úplně vídeňské půdy, která psychologicky byla jaksi předurčena k přijetí této nauky. Myslím, že v míře neposlední bylo to vlivem převážné účasti, kterou má židovství na vídeňské kultuře. Židovská mysl, labilnější a sama o sobě více podléhající nervům, zdá se býti nejpřístupnější lákadlům psychoanalýzy.“ PEROUTKA, Ferdinand. Ponurý Eros. *Přítomnost*. 1924, 1(39), 618.

⁹² „[...] soudím, že nesmí býti přehlíženo, že na straně opozice sešli se nejvýznačnější komunističtí vůdcové židovského původu. Prosím, aby mi bylo věřeno, že tato slova jsou bez jediné špetky oně pošetilosti, které se říká antisemitismus. Ale myslím, že není náhodou, jsou-li právě oni vůdci levé opozice. Ruským židům nebylo nikdy dáno, aby citově srostli s zemí, která s nimi jednala tak hanebně [...].“ PEROUTKA, Ferdinand. Máme sympatizovat s Trockým?: II. *Přítomnost*. 1927, 4(48), 758.

⁹³ PEROUTKA, Ferdinand. Více statečnosti. *Přítomnost*. 1930, 7(39), 609.

⁹⁴ Za všechny historické události spojené s odmítavým postojem Čechů k Židům uvádíme tzv. hilsneriádu – tedy vykonstruovaný soudní proces s Židem Leopoldem Hilsnerem, který měl v roce 1899 podle všeobecně zastávaného (a mylného) názoru rituálně zavraždit Anežku Hružovou. „Proces byl veden zaujatě a Hilsner byl na základě pouze nepřímých důkazů a nevěrohodných svědeckých odsouzen k trestu smrti.“ VONDRA, Roman. *Osobnosti české historie*. Vyd. 1. Praha: Aleš Skřivan ml., 2009. ISBN 978-80-86493-24-4.

⁹⁵ „My tedy v teorii rádi souhlasíme s Palackým, že ani na posledním cikánovi nesmí býti u nás spáchána křivda, ale mlčíme, jestliže se stane strašná křivda sedmi židům a jejich matkám. Proč mlčíme? Protože žid není populární téma a protože zločin na židovi lehčeji se pociťuje? [...] Jsou žurnalisté, kteří, když měli o tom psát, nejdříve vystrčili z okna nos na ulici a čichali, není-li tam dole antisemitská nálada, a podle toho se pak zbaběle zařídili.“ PEROUTKA, Ferdinand. Ničí zájem. *Přítomnost*. 1931, 8(40), 625.

do aktivní politiky, který se datuje do poloviny dvacátých let dvacátého století.⁹⁶

Peroutkovi byl z politických ideologií nejbliže liberalismus. Jeho přesvědčení skvěle ilustruje polemika⁹⁷ s proslulým esejistou F. X. Šaldou v článku „*Co jest liberalismus?*“ z roku 1926. Ve stejném textu autor mimo jiné obhajuje také umírněný nacionalismus a vlastenectví. Peroutka byl už ve své době často obviňován z toho, že píše moc „prohradně“, tedy ve prospěch Tomáše Garrigua Masaryka a jeho politických oblíbenců. Je ale odvážné tvrdit, že by články v *Přítomnosti* byly názorově vyhraněné a stranící prezidentovi a lidem z jeho okolí.⁹⁸ Peroutka si ostatně jen velmi málokdy nechával ujít příležitost vymezit se vůči konkurenčním stranickým periodikům a prvorepublikovému establishmentu, který měl podle něj mnoho chyb.⁹⁹ Texty, pod nimiž se Peroutka podepisoval, ale i tak mnohdy volí smířlivější tón, pokud pojednávají o „masarykovcích“.¹⁰⁰ V jednom z článků se jejich autor dokonce vyznává z toho, že „*Bojovat za Masaryka není právě nejprjemnější práce [...]*“.¹⁰¹

Domácí politika, reprezentovaná především analytickými texty o československých demokratických stranách, v Peroutkových člancích z let dvacátých zcela jasně dominovala. S příchodem nové dekády však zaujímala stále méně a méně prostoru. Na druhou stranu ovšem do domácí politiky musíme započítat texty o separatistických snahách Slováků a o podobném úsilí sudetských Němců. Těch ve třicátých letech naopak dramaticky přibýlo. Není bez zajímavosti, že s proměnou obsahu časopisu šel ruku v ruce i jeho rostoucí náklad.¹⁰² Obsáhlý článek o rostoucím (a pro autora textu také znepokojivém) vlivu

---

⁹⁶ „Peroutka politickými komentáři přispíval také do Lidových novin, a patřil tak k prohradní skupině českých politiků, novinářů a kulturních pracovníků, jejichž demokratismus byl nepochybný, i když poněkud doleva tíhnoucí. Proto se také v roce 1925 účastnil pokusu J. Stránského o založení Národní strany práce.“ JÍLEK, Viktor. *Dějiny české žurnalistiky od svého počátku do r. 1945*. 2. vyd. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 8024405768.

⁹⁷ „Liberalismus není bázlivá láska ke střední cestě. Jeho idea dala by se nejlépe vystihnout tím, čemu Angličané říkají ballance of powers, rovnováha sil. Jen vyvrácením této idey můžete opravdově potříti liberalismus, neboť ona jest jeho srdcem. [...] Liberalismus je idea demokratická. Je pro docela nesmlouvavou ochranu demokracie.“ PEROUTKA, Ferdinand. *Co jest liberalismus?:II. Přítomnost*. 1926, 3(20), 306-307.

⁹⁸ „Masarykovo přátelství bývá drsné; na jednu řádku pochvaly přijde u něho deset řádek hany; na osobní ohledy si leckdy vzpomene až druhý den; spotřeba lidí zdá se býti u něho přílišná; dovede býti tvrdý i k nejbližším.“ PEROUTKA, Ferdinand. *Několik Masarykových nepřátel. I. Přítomnost*. 1927, 4(19), 289.

⁹⁹ „Parlamentní vláda se rozešla a nastoupil kabinet úřednický. Časopis, který od samého svého počátku ukazoval na škody, působené nemírným a nezušlechtěným stranictvím, nemá toho už mnoho co říci, když se pak objeví přirozený důsledek takového stranictví. Nebo aspoň nemá, co by řekl nového.“ PEROUTKA, Ferdinand. *Optický klam. Přítomnost*. 1926, 3(11), 161.

¹⁰⁰ „Beneš? Nemá strhující vlastnosti vůdce lidu. Nedovede nakazit dav svou osobností. Jeho vliv je složitý a zraje pomalu. Dokud je zahraničním ministrem, nemá hlavně čas. Kdyby však jednou odešel ze svého úřadu, pak věříme, že by se věnoval práci ve straně a že by ji ovládl.“ FERDINAND, Peroutka. *Osudy stran. Přítomnost*. 1927, 3(52), 819.

¹⁰¹ PEROUTKA, Ferdinand. *Několik Masarykových nepřátel. I. Přítomnost*. 1927, 4(19), 290.

¹⁰² Na počátku roku 1936 už tak titulní strana *Přítomnosti* hlásá, že číslo vychází v nákladu 70 000 kusů. Číslo je ovšem nutné brát s rezervou, protože dobové ověřování nákladů bylo značně nedokonalé (viz např. KONČELÍK,

henleinovců na domácí politiku vyšel krátce po volbách v roce 1935, kdy Sudetoněmecká strana zaznamenala první významný úspěch a pronikla do československého parlamentu. Ferdinand Peroutka v něm i přes zřetelný posun ve volebních preferencích velké části německého obyvatelstva v Československu vyzdvihuje to, že mladý stát si stále udržuje demokracii¹⁰³ a v těžké době je schopen uspořádat svobodné volby (na rozdíl od jiných států v Evropě, které v té době ze strachu před Německem opouštěly demokratické principy). Svízelnou situaci, ve které se na počátku roku 1935 československý parlamentarismus ocitl, popisuje Antonín Klimek ve druhém díle své knihy **Boj o Hrad**: „*Počátkem roku 1935 se objevily názory, že Československo, osamělý ostrov demokracie ve střední Evropě, by mělo právě v zájmu jejího zachování vyhlásit jakýsi výjimečný stav a odsunout parlamentní volby. [...] Tlak stran, notoricky vždy věřících v úspěch, i atmosféra všeobecné nedůvěřivé nervozity to však znemožnily. Volby byly vypsané předčasně na polovinu května.*“¹⁰⁴

Po vzniku Protektorátu Čechy a Morava a faktickém konci samostatného československého státu (v březnu roku 1939) se společensko-politické poměry, ve kterých Ferdinand Peroutka i jeho spoluobčané žili, radikálně proměnily. Politické směřování Protektorátu (jak už ostatně jeho název vypovídá) záviselo především na vůli německé Třetí říše, zastoupené hlavně osobou říšského protektora (později pak zastupujícího říšského protektora). Podíl Čechů na politickém životě byl značně zredukován (ačkoliv byla vytvořena protektorátní vláda a zemi stále vládl prezident Hácha, hlavní slovo ve všech podstatných otázkách měli Němci).

V článkách Ferdinanda Peroutky z doby po březnu 1939 je patrná snaha o vyjasnění nově ustanovených poměrů mezi Čechy a Němci na území nově vzniklého Protektorátu. Peroutka své (vůči Němcům poměrně otevřené) texty psal i poté, co sám okusil těžké podmínky nacistického vězení. Šéfredaktor nezávislého týdeníku byl totiž krátce po německé okupaci zatčen během tzv. Gitteraktion namířené proti příslušníkům bývalé prvorepublikové inteligence. Krátce nato byl ale propuštěn, a co je zajímavé, i nadále mohl pokračovat v psaní do **Přítomnosti**. Snad si tehdy nacisté mysleli, že novinář se jich propříště bude bát a jeho články budou mnohem smířlivější (alespoň co se nových poměrů týče). I s čerstvými zkušenostmi s nacistickým vězením ovšem Peroutka dokázal vystoupit na obranu cti svého

---

Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-698-8.). Julius Firt ovšem uvádí čísla o prodeji **Přítomnosti** mnohonásobně nižší (viz výše).

¹⁰³ „*V těchto volbách podrobily se hlasování nejen strany, nýbrž i sama demokracie. Dopadlo to tak, že žádné nebezpečí pro demokracii se vůbec neukázalo. Zůstaneme demokratickým státem, jímž jsme byli. [...] Mnohý jiný režim v okolí velmi by si nyní rozmýšlel uspořádat svobodné volby. Čechoslováci neváhali, ačkoliv čas je zlý a každé vládě nepřiznivý a ačkoliv snadno by se našla záminka, proč odložit hlasování lidu.*“ PEROUTKA, Ferdinand. Co se stalo?: I. *Přítomnost*. 1935, 12(20), 306.

¹⁰⁴ KLIMEK, Antonín. *Boj o Hrad*. 2, Kdo po Masarykovi? 1. vyd. Praha: Panevropa, 1998. ISBN 8086130029.

národa. Šéfredaktorovi „*Nezávislého týdeníku*“ se nelíbil způsob, jakým o Čechách psal jistý německý novinář ve svém úvodníku. Žurnalista se podle Peroutkova mínění dotkl svým článkem v pražském německojazyčném časopise *Der Neue Tag* cti českého národa, který byl v těžké a nezáviděníhodné situaci, dle mnohých na začátku svého konce.¹⁰⁵ Peroutka pro Čechy požadoval kromě zachování klidu na práci také prostor pro další kulturní a politickou aktivitu.¹⁰⁶

4.7 VÁLKA A PEROUTKŮV PACIFISMUS

Pacifismus a odrazování lidstva od další války jsou jedněmi z klíčových motivů v Peroutkových člancích z let třicátých. Články zabývající se touto tematikou mohou dle našeho mínění čtenáři této práce pomoci blíže pochopit Peroutkovu osobnost, stejně jako jeho vztah k tehdejším nedemokratickým režimům a jejich představitelům, kteří toužili zavést svět do dalšího konfliktu.

V atmosféře všeobecného strachu z války se pacifisticky smýšlející¹⁰⁷ žurnalista Peroutka ukázal jako vizionář, protože svými texty (a také s pomocí citátů z Churchillových pamětí) dokázal předpovědět hrůzy druhé světové války už více než deset let předtím, než vůbec začala.¹⁰⁸ Peroutka měl obavy z nástupu diktatur v Evropě. Jejich šíření chtěl ale, na rozdíl od mnoha dalších žurnalistů a politiků, zabránit mírovou cestou. To mu bylo několikrát vyčítáno představiteli československé armády. Dopisy vojáků Peroutka otiskoval i s obhajobou svého názoru. Ten by se dal velmi zjednodušit do teze, že ze své vlivné pozice známého žurnalisty by se měl ze všech sil snažit zabránit tomu, aby se mezi

---

¹⁰⁵ „Jestliže některému národu, jako našemu, bylo tak zblízka podrženo zrcadlo života před tvář, jestliže událostmi byl přiveden k intensivnějšímu přemýšlení o prvních a posledních věcech národa, než jak se děje u národů větších, a proto šťastnějších, které mají svou existenci zabezpečenější, jaký div, jestliže jeho slova se někdy snad také zachvějí patosem?“ PEROUTKA, Ferdinand. Tvář českého čtenáře. *Přítomnost*. 1939, **16**(20), 297.

¹⁰⁶ „Duševní život českého člověka, jako člověka německého, francouzského, italského nebo anglického, není vyčerpán hmotnými starostmi. Uspokojí se zajisté, může-li se slušně žít. Ale není tak maličký, aby tím jeho národní duše byla zasycena. [...] Čta v novinách zprávy bursovní nebo trhové, není tak tupý, aby už na nic jiného nepomýšlel. Zabezpečiv si existenci osobní, nepřestane se zabývatí myšlenkami na existenci národní.“ Tamtéž.

¹⁰⁷ „Já – z důvodů, které si nenechám vymluvit – považuji za svou povinnost podniknouti vše, co mohu, abych malým podílem přispěl k oslabení válečné nálady [...].“ PEROUTKA, Ferdinand. Harakiri – aneb se tedy budeme tahat o věc. *Přítomnost*. 1929, **6**(10), 158.

¹⁰⁸ „Jsem přesvědčen, že budoucí válku nemůžeme posuzovat ani podle zkušenosti z poslední války světové. Bude to ještě něco hroznějšího, něco ještě daleko vypočítaného na hromadné vraždění. [...] „Smrt stojí před námi v pozoru“, pokračuje Churchill, „hotova nám sloužit, hotova posílat plynovou smrt mezi národy. Je hotova zničit poslední zbytky civilizace bez naděje na obnovení.“ Tamtéž.

lidmi šířil strach a touha po válce.¹⁰⁹ Peroutka ale při těchto polemikách jedním dechem dodával, že je vlastenec a armádu kritizovat nechce. Právě naopak, svými texty ji podporoval k tomu, aby byla co nejlépe vycvičená a vyzbrojená k odražení případné hrozby.¹¹⁰ Podstatný vliv na přiblížení války mělo podle Ferdinanda Peroutky mimo jiné také uzavírání obranných (a vzájemně nepřátelských) bloků v rámci Evropy. Šéfredaktor *Přítomnosti* nesouhlasil s tím, aby se posilovala role tzv. Malé dohody a aby se z ní stala „*bašta Francie ve střední Evropě*“.¹¹¹ I přesto, nebo spíš právě proto, že tzv. Malá dohoda byla podle něj jediným tehdy možným řešením narůstajícího nebezpečí války a prolomení státních hranic, Peroutka s utužováním vztahů mezi členy tzv. Malé dohody nesouhlasil. Jeho přáním bylo, aby celá Evropa spolupracovala v míru a netvořila proti sobě obranné bloky.¹¹²

S postupem času se razance, s jakou Peroutka prosazoval mírové řešení otázek spojených s expanzivní zahraniční politikou hitlerovského Německa, zmírňovala. Šéfredaktor *Přítomnosti* postupně došel (tak jako mnozí jiní pacifisté té doby) k názoru, že ustupování znovu zbrojícímu Německu mír nezachrání.¹¹³ Na podzim roku 1934 zhodnotil dosavadní vývoj v evropské politice a konstatoval, že kontinent má ještě několik mírových let před sebou. Pro naši práci je důležité zmínit, že veškeré snahy o rozpoutání nové války jsou v článku přisuzované nacistickému Německu a jmenovitě pak přímo Adolfu Hitlerovi.¹¹⁴ Tématu blízkí se války věnoval Peroutka od roku 1933 mimořádnou pozornost.¹¹⁵ Od tohoto roku, většinou v jednom z podzimních čísel, zhodnotil, jak moc se svět přiblížil v aktuálním roce k dalšímu světovému konfliktu. Na podzim roku 1935 Peroutka poprvé v sérii těchto článků opatrně přiznává, že ztrácí optimismus a víru v to, že válka

---

¹⁰⁹ „„Důstojnické listy“ žádají, abych „nekrmil“ veřejnost odporem k armádě. To ovšem nedělám, ačkoliv pravda na druhé straně jest, že pokud mohu, krmím veřejnost odporem k válce a budu krmít.“ PEROUTKA, Ferdinand. Laikova epištola k důstojníkům: Thema. *Přítomnost*. 1932, **9**(10), 146.

¹¹⁰ „Vším svým psaním vychováváme lid jen pro válku obrannou, pro takovou, kdy by každý živě cítil zřejmou nespravedlivost útoku. Pro něco jiného vychovávatí nebudeme.“ PEROUTKA, Ferdinand. Laikova epištola k důstojníkům: Thema. *Přítomnost*. 1932, **9**(10), 147.

¹¹¹ PEROUTKA, Ferdinand. V marném očekávání Evropy. *Přítomnost*. 1933, **10**(10), 145.

¹¹² „Upevněním Malé dohody nebylo vykonáno nic, co by samo bylo znamenité. Byla organisována jen nutná obrana proti zlu, akt sebeobrany v bortící se Evropě. Jako přívrženci evropské dohody nemáme důvod k radosti. O komplikovanosti situace svědčí, že musíme zároveň si přát, aby Malá dohoda žila i aby jako útvar už zbytečný zašla.“ PEROUTKA, Ferdinand. V marném očekávání Evropy. *Přítomnost*. 1933, **10**(10), 146.

¹¹³ „Okolní státy musí oznámit Německu svou důkladnou pohotovost k obraně, aby mu bylo známo, že nenarazí jen na slabý odpor; čím větší jest risiko války, tím větší je chance míru, jednáme-li s někým, kdo se dá jen zastrašit, ale nikoliv dojmout;[...] Pacifisti-nepacifisti stojíme v jedné řadě a důkladně dáváme najevo, že se chceme bránit.“ PEROUTKA, Ferdinand. Kdy bude válka? *Přítomnost*. 1934, **11**(40), 625.

¹¹⁴ „Každý člověk, který má rozum pohromadě, bude zajisté souhlasiti s tím, že rozhodnutí o válce a míru jest v rukou hitlerovského Německa – to ostatně je právě příčina, proč i rozumní lidé jsou naplněni nepokojem. Nikomu, byť by měl sebe více shovívavě fantasie, nepodaří se představit si dnešní Německo jako mírotvorného činitele. Všichni víme, rozumem i všemi nervy, že odtud vychází nebezpečí.“ Tamtéž.

¹¹⁵ „Od roku 1933 zavedli jsme v tomto časopise něco skoro jako instituci: vždy jednou na podzim souhrnně uvažujeme o tom, co se během posledního roku ve světě stalo, a zda se tím válce přiblížil nebo se od ní oddálil.“ PEROUTKA, Ferdinand. Mezi mírem a válkou. *Přítomnost*. 1935, **12**(40), 625.

nakonec nebude. Důvodem pro narůstající obavy autora textů byl tehdy aktuální konflikt v africké Habeši,¹¹⁶ do něhož se proti sobě zapojily mocnosti sedící společně ve Společnosti národů. Zřetelně zklamaně působí Peroutkova slova především ve chvílích, kdy popisuje politiku italského vůdce Mussoliniho. V článku z roku 1934 totiž ještě předpokládal, že se v případě konfliktu Itálie připojí na stranu jednotné protiněmecké aliance a Hitler tak zůstane v Evropě osamocen. V roce následujícím už ale Peroutka vidí pozici Mussoliniho jinak.¹¹⁷

V době blížící se války se charakter Peroutkových článků poněkud změnil. Jak jsme již naznačili výše, ubylo textů o domácí politice, je třeba ale také zmínit, že kromě četnosti se změnil i jejich styl. Peroutka už byl v otázce hodnocení demokracie v Československu mnohem smířlivější, než byl jako začínající šéfredaktor *Přítomnosti* ve druhé polovině let dvacátých. V prvním čísle svého týdeníku z roku 1936 se o stavu československé demokracie vyjadřoval velice kladně,¹¹⁸ porovnáme-li to s razancí, s jakou hodnotil politiku koaličních vlád jen asi deset let předtím. Okem pozorovatele z poklidného 21. století působí některé články z doby rostoucího ohrožení republiky až pateticky, je třeba si ale uvědomit, v jaké době Peroutka tyto texty psal. S blížící se válkou stupňoval československý žurnalista výzvy svým čtenářům a politikům, aby se svět novému konfliktu vyhnul. I přesto se ale zdá, jako kdyby ho nikdo neposlouchal.

Peroutka se ve svých textech vymezoval vůči extrémnímu, vyhraněnému pohledu na svět okolo sebe. Ačkoliv, jak jsme ostatně již také uvedli, válku jednoznačně odmítal, příliš nesouhlasil ani s tzv. radikálními pacifisty, kteří byli podle jeho mínění v otázce odvrácení války s hitlerovským Německem až přehnaně optimističtí a jejichž vize měly být podle něj nerealistické. Jedním z takových lidí, kterým československý žurnalista ve svém časopise výtky tohoto rázu přímo jmenovitě adresoval, byl na počátku roku 1938 anglický spisovatel Aldous Huxley.¹¹⁹ Peroutka, stejně tak jako velká část jeho spoluobčanů, stále méně chápal mezinárodněpolitický vývoj v předvečer druhé světové války. Bylo stále jasnější, že další

---

¹¹⁶ Dnes už nepřiliš používané označení pro Etiopii.

¹¹⁷ „Ale nelze se odvážit nic prorokovat o rozhněvaném Italovi, zejména ne o rozhněvaném, podrážděném a poníženém italském fašistovi. Nikdo nemůže vyloučiti, že jednoho dne roztrpčená Itálie nenabídne Německu spolek. To by mohlo býti počátkem budování dvou táborů v Evropě, to by mohlo být zárodkem světové války. Německo by dostalo spojence – nejnebezpečnější to událost pro mír.“ PEROUTKA, Ferdinand. Mezi mírem a válkou. *Přítomnost*. 1935, **12**(40), 626.

¹¹⁸ „Zdá se býti rozhodnuto: zůstaneme demokraty. [...] je zřejmo, že vrchol fašistické epidemie v Evropě je již překonán. Nepodlehli-li jsme silnější nákaze, nepodlehne ani oslabené. [...] Nikdy se nesmíme vzdátí idejí, které nám pomohly obsaditi toto čestné i prospěšné místo. Jsou to: demokracie, smír národů, svoboda, mírumilovnost.“ PEROUTKA, Ferdinand. Národ s politickým talentem. *Přítomnost*. 1936, **13**(1), 2.

¹¹⁹ „Děkuji bohu, že mne učinil obyčejným pacifistou a nikoliv oním vydrásírovaným pacifistou podle Huxleyových zálib, který dovede tančit na horké plotně a který by na špatné jednání odpověděl pokorou.“ PEROUTKA, Ferdinand. To neuděláme. *Přítomnost*. 1938, **15**(1), 5.

osud Československa leží v rukou evropských mocností. Šéfredaktor *Přítomnosti* vkládal velké naděje do představitelů Anglie a Společnosti národů. S postupem času bylo ale i jemu čím dál tím zřetelnější, že anglická politika nové válce nezabrání.¹²⁰ Evropské demokratické mocnosti naopak hitlerovskému Německu ustupovaly i v dříve nemyslitelných záležitostech. Významným mezníkem této politiky, která do dějin vešla jako tzv. politika appeasementu, byla mnichovská konference, na níž se zástupci Anglie, Francie, Itálie a Německa (nikoliv však Československa) dohodli o odstoupení československého pohraničí Německu: „Zástupci ČSR (Československa pozn. autora) byli s textem dohody seznámeni v půl druhé ráno 30. 9. 1938 a Chamberlain se nechal slyšet, že „odpověď se neočekává“.¹²¹

Ferdinand Peroutka, především těsně před konferencí, psal ve svých článcích o odhodlání československého národa bránit svou mladou republiku proti německé agresi. Po konferenci však nejen jím napjatě očekávaná válka nepřišla. Československý žurnalista do prvního pomnichovského čísla *Přítomnosti* otiskl článek s více než výmluvným titulkem: „*Co lze nyní napsat*“. I v takto vypjaté historické chvíli si autor textu dokázal zachovat svůj až stoický klid a racionální pohled na aktuální situaci oproštěný od zbytečných emocí. Čtenář, který čte tyto řádky více než sedmdesát let od jejich vzniku, může sice namítnout, že Peroutka si určitými pasážemi svého textu poněkud protiřečí a nabádá k nepřilíš demokratickému¹²² řešení situace, což by o několik let dříve nenapsal, je ale třeba stále mít na paměti, že několik dní po Mnichovu vůbec nebylo jasné, jak dlouho si nová, tzv. druhá republika, okleštěná o třetinu svého bývalého území, udrží suverenitu a demokracii státu předešlého. Peroutkův text navíc jakékoliv zbrklé a tím spíše nedemokratické řešení rychle se měnících poměrů opět razantně odmítal.¹²³ V rozjitřené atmosféře nové republiky, opuštěné svými západními spojenci, z níž odletěl hlavní protagonista československé zahraniční politiky – Edvard Beneš – byl značnou částí národa hledán viník. „*V porážce bylo shledáváno*

---

¹²⁰ „Tyto příčiny dohromady způsobily, že Anglie přestala zatím býti pevným vůdcem světa a světové demokracie zvláště. Sama domácí její kritika vyslovila se právě nyní, že vůdcovství Evropy se dostalo do rukou roztřesených, spočívá-li v rukou britského ministerského předsedy.“ PEROUTKA, Ferdinand. K posledním událostem. *Přítomnost*. 1938, **15**(9), 129.

¹²¹ LUŇÁK, Petr a Marek PEČENKA. *Encyklopedie moderní historie*. 2. opr. a rozš. vyd. Praha: Libri, 1998. ISBN 808598346X.

¹²² „Musíme se zbavit těch překážek, které znesnadňují rychlé rozhodování. Jsou-li mezi těmi překážkami zlovyky stran, zvyklých na hlemýždí tempo, tedy také těchto překážek.“ PEROUTKA, Ferdinand. *Co lze nyní napsat*. *Přítomnost*. 1938, **15**(40), 626.

¹²³ „Napsal jsem zde před čtrnácti dny, že po všem, co se stalo, budeme nyní provozovati jedině, co nám zbývá: politiku nacionálního egoismu. (...) Nacionální egoismus ovšem neznamená, že by nyní do našeho života měla vpadnouti sprostota a nízkost. Naopak, právě nyní musíme tím usilovněji pěstovati všechny ctnosti občanské a lidské. Jako muž, kterému se zbořil dům, musíme se shýbnouti a začíti budovat znovu. Nejlépe jest bez vzdechů.“ Tamtéž.

*selhání první republiky a s ní všeho, co symbolizovala [...]. Nevole se obracela proti mrtvému Tomáši Garriguovi Masarykovi i proti jeho nástupci Edvardu Benešovi, který 5. října podal demisi, proti Hradu, reformistické levici, liberálům, komunistům, židům ad. Mnichov jako by dával za pravdu všem, kteří z pravicových pozic kritizovali první republiku.*¹²⁴ Edvard Beneš ale nebyl zdaleka jediným, kdo ze státu, vydaného na milost nacistickému Německu, raději odešel do zahraničí. Kromě druhého československého prezidenta před nacisty utekli nejen mnozí prvorepublikoví politici, ale i zástupci početné židovské komunity.

Kritice politiky druhého československého prezidenta se nevyhнул ani Peroutka, a to i přesto, že Beneš patřil v době tzv. první republiky do okruhu Masarykových chráněnců.¹²⁵ Měli bychom ovšem dodat, že ke stylu osobních útoků, který tak často kritizoval u politicky odlehčených večerníků, měl pořád poměrně daleko.¹²⁶

Naopak velmi příkrý byl v pomnichovské době Peroutkův vztah k Francii.¹²⁷ Ačkoliv měla na diktátu svůj zásadní podíl, rozhodně nebyla jediná, kdo Československo do svízelné situace přivedl. V textech z této doby, které jsme pro účely práce prostudovali, je jí však třeba oproti Anglii věnováno mnohem více prostoru a také mnohem více kritiky.¹²⁸ Přikládáme to faktu, že Francie byla klíčovým spojencem Československa, do nějž Edvard Beneš vkládal své největší naděje. Byla to právě Francie, která svými zkušenostmi významným způsobem podporovala opevňovací práce v československém pohraničí.

4.8 KOMUNISMUS

Komunismus je téma, které provázelo Peroutkovy články už od vzniku *Přítomnosti* (viz níže). V naší práci o něm píšeme především z toho důvodu, že cítíme potřebu přiblížit vývoj Peroutkova vztahu k totalitním ideologiím napříč politickým spektrem, tedy nejen k nacismu, ale právě i ke komunismu. Tyto texty by nám měly pomoci utvořit ucelený obraz

---

¹²⁴ KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-698-8.

¹²⁵ „[...] mezi naší nynější domácí politikou a nynější činností dr. Beneše (je-li jaká) je třeba narýsovat viditelnou rozhraničovací čáru. Nebylo mi lehké k tomu dospět, ale budu v tom pokračovat, i když za to snad budu pomlouván: nemohu přispívat k tomu, abychom se sešinuli do propasti.“ PEROUTKA, Ferdinand. *Upřímnost je nutno umožnit. Přítomnost*. 1938, **15**(50), 789.

¹²⁶ „Ale věřím, že k tomuto cíli není třeba užívati prostředků bezmezného hanobení dr. Beneše, že o této nutnosti, která jest rozumová, jest možno rozumově přesvědčiti i Benešovy stoupence.“ Tamtéž.

¹²⁷ „Řekněte tak upřímně, jak jest třeba při věcech tak velkých, zda byla nějaká reálná chance, že by tahle Francie, jak ji teď známe, se byla dala strhnout citem nebo nějakou politickou koncepcí k tomu, aby nám přispěla ku pomoci? PEROUTKA, Ferdinand. Kdyby byla vypukla válka.... *Přítomnost*. 1939, **16**(1), 2.

¹²⁸ „V žádném případě nemůže se vyšetřování vyhnout prozkoumání francouzského podílu na naší katastrofě, už proto ne, že nemáme žádných důvodů smývat z Francie její viny. Byli-li jsme zrazeni, přejeme si, aby to před celým světem bylo známo, nikoliv, aby viníci ušli opovržení historie.“ PEROUTKA, Ferdinand. K čemu potřebujeme takových svědectví? *Přítomnost*. 1939, **16**(1), 4.

o Peroutkově smýšlení. Peroutka totiž svůj demokratismus obhajoval nejen v člancích namířených proti nacismu a fašismu, ale také v textech o komunismu.

Už v prvním čísle *Přítomnosti* napsal Peroutka o komunismu, že „nemyslí na nic jiného, než jak se zmocnit moci“ a že „vše ostatní ponechává na starost až po prvním dnu revoluci.“¹²⁹ Peroutka a s ním i další zástupci tehdejší československé inteligence varovali před komunismem mimo jiné také v anketě „Proč nejsem komunista?“, které se zúčastnily takové osobnosti jako třeba Karel Čapek či Josef Kopta.¹³⁰ Kritika se ale netýkala pouze politického aspektu tohoto vyhraněného levicového politického směru. Kupříkladu tvorbu mladých levicových básníků a spisovatelů zpochybňoval šéfredaktor *Přítomnosti* už na stránkách prvního čísla svého časopisu.¹³¹ V kontextu mediální kauzy kolem článku „Hitler je gentleman“ považujeme za důležité zmínit slovní spojení, které se objevilo v jednom z Peroutkových textů z konce roku 1924. Autor článku nazývá Lenina „neobyčejným člověkem“.¹³² Činí tak ovšem s nadsázkou sobě vlastní, podobně jako to můžeme pozorovat v jeho jiných textech. Stejně tak Lenina o několik let později nazývá „vzácným realistou, který se neostýchal mluvit pravdu, i když to bylo nepříjemno [...]“.¹³³ Ani v tomto případě ale Peroutka nezapomíná na svůj kritický pohled na komunismus.¹³⁴

Při četbě některých článků v *Přítomnosti* je vskutku zajímavé pozorovat, jak velice precizně dokázal Peroutka předpovědět události, které se staly až o mnoho let později, než o nich psal. Stejně tak tomu bylo mimo jiné také v případě bipolárního rozdělení světa a dle našeho (poněkud odvážného) mínění nepřímo také v otázce tzv. studené války.¹³⁵ Už na

---

¹²⁹ V originálním textu je slovo *revoluce* napsáno zřejmě nezáměrně v gramaticky nesprávném tvaru. V naší práci jej užíváme v originálním tvaru. PEROUTKA, Ferdinand. Naše myšlenková krise. *Přítomnost*. 1924, 1(1), 2.

¹³⁰ HOŘEC, Jaromír, ed. *Proč nejsem komunistou: odpovědi J. Čapka, K. Čapka, J. Herbena, J. Kallaba, J. Kopty, J. Kříženeckého, F. Langra a F. Peroutky na anketu Přítomnosti*. Praha: Lidové noviny, 1990. 110 s. Česká expedice; sv. 1. ISBN 80-7106-006-2.

¹³¹ „Zde chápeme např. také sklon ke komunismu: přirozeného romantismu této skupiny (Devětsilu pozn. autor) jeví se bolševik čímsi právě tak přitažlivě neskutečným, jako Jack Divočina, a Lenin tu má stejné dekorativní hodnoty jako hlídač na opuštěném majáku. Tito mladí básníci si zakládají na svém sociálním pathosu.“ PEROUTKA, Ferdinand. O některých zálibách naší doby. *Přítomnost*. 1924, 1(1), 10.

¹³² „Čili jak to řekl Wilson o demokratickém státníkovi: má to být člověk obyčejných mínění a neobyčejných schopností. Lenin byl neobyčejný člověk, a proto jeho cesta je vroubena mrtvolami a zříceninami. Každý neobyčejný člověk potřebuje diktatury a mimořádné komise vyšetřovací, aby se udržel u vlády.“ PEROUTKA, Ferdinand. Co jest lid? I. *Přítomnost*. 1924, 1(50), 790.

¹³³ PEROUTKA, Ferdinand. Možno pasmatřit. *Přítomnost*. 1932, 9(1), 5.

¹³⁴ „My, kteří nejsme komunisty, nejsme jimi hlavně proto, že pokládáme dvacáté století za tak pokročilý věk, aby už nemusil zbavovat lidi svobody. Nechceme dožítí svůj život u paty nějaké diktatury. Raději bychom se zřekli aeroplánů a radia než svobody.“ Tamtéž.

¹³⁵ „Nynější roztržitý a nepozorný svět si myslí, že za deset nebo kolik let bude ovládat pozornost zase tento jediný problém: zde Německo, tam ostatní. Je však dosti pravděpodobno, že za deset let bude už tento problém zastíněn jiným, živějším a větším: zde kapitalismus, tam socialismus. A že to v té době bude už mezi těmito dvěma systémy rozpoután plný konkurenční a snad i jiný boj.“ PEROUTKA, Ferdinand. Nezapomínejme na Rusko. *Přítomnost*. 1934, 11(10), 145.

počátku roku 1934 totiž tento prvorepublikový novinář správně odhadl, že pro budoucnost Evropy je důležité kromě Hitlera sledovat také Sovětský svaz v čele se Stalinem a že sovětský vůdce bude nakonec ten, kdo bude přibližně za deset let rozhodovat o osudu Evropy.¹³⁶ Připomeňme snad jen, že do konference v Jaltě, na níž se určilo rozdělení Evropy na východní a západní blok, v době vzniku tohoto článku zbývalo přibližně jedenáct let. Jako řešení narůstající moci ruských bolševiků Peroutka ve stejném textu navrhuje, aby se systém, v němž žil, přicházejícím novým časům postavil tím, že se přiblíží k socialismu. Jedním dechem ale odmítá socialismus ruský, nebo chceme-li doslovně citovat autora, „*socialismus orientální*“ a preferuje „*zachování demokracie a úcty k osobnosti*“.

Není bez zajímavosti, když uvedeme, že Peroutka důkladně sledoval, jak se v Sovětském svazu daří prosazovat tzv. pětiletky. V několika článcích reagujících na neutěšený stav československého hospodářství v době světové ekonomické krize a v letech následujících se tento žurnalista vyznal ze své nedůvěry ke kapitalismu. Na počátku roku 1936 Ferdinand Peroutka dokonce vyjádřil myšlenku, že by Československo mohlo v případě úspěchu plánového hospodářství v Rusku tento model vyzkoušet také.¹³⁷ Stále je ale nutné mít na paměti, že tento československý novinář hlavní ideje komunismu a jeho úsilí o revoluční převzetí moci opakovaně odmítal. Byl to navíc právě komunismus, který podle něj dokonce přispěl k vzestupu fašismu v Evropě po první světové válce.¹³⁸ Peroutka byl toho názoru, že právě komunismus podlomil moc demokracie v Evropě, že velké humanistické ideály zmizely spolu s devatenáctým stoletím a zbyla jen rozvrácená společnost.¹³⁹

4.9 NEPOLITICKÁ TÉMATA (UMĚNÍ, FILOSOFIE...)

Novinář Ferdinand Peroutka se ve svých tématech nezabýval pouze politickými tématy. Dalo by se říct, že i přes nedokončené vzdělání to byl vpravdě renesanční člověk,

---

¹³⁶ „Nemůžeme přezírat, že Rusko po několika pětiletkách bude mnohonásobně nebezpečnějším soupeřem (vojensky, hospodářsky i ideově) než před nimi. Počkejte deset let – to je kouzelné slovo Stalinovo. [...] Postava Hitlerova nesmí nám zastíňovat tento připravující se děj. I Hitler je v tomto vývoji jen detail.“ Tamtéž.

¹³⁷ „Víme, že jednou budou potomci námi trochu opovrhovat za to, že jsme tak dlouho žili v takových nerozumných poměrech a že jsme dovolovali, aby tolik lidí se topilo v beznadějně a špinavě bídě. Víme také, že povede-li se sovětskému Rusku druhá pětiletka, bude kapitalistický svět a my s ním postaveni před vážné poučení, že to snad jde také jinak.“ PEROUTKA, Ferdinand. Národ s politickým talentem. *Přítomnost*. 1936, **13**(1), 1.

¹³⁸ „Evropa, neoslabená a nerozrytá komunismem, byla by měla vůči fašismu daleko větší vnitřní odolnost. Hitler a Mussolini měli prospěch z toho, že komunismus značnou část lidu dovedl přesvědčit, že demokracie není nic jiného než pověra pro slabochy a hlupáky.“ PEROUTKA, Ferdinand. *Minulý rok. Přítomnost*. 1937, **14**(1), 1.

¹³⁹ „V devatenáctém století měla Evropa jakousi společnou duchovní základnu. Ve všech státech více méně věřilo se v liberalismus, demokracii, parlamentarismus a humanitu. [...] Kam se poděla víra v liberalismus, kterým Evropa nerozuměla jen svobodu pro majitele výrobních prostředků, aby si mohli dělat, co chtějí, nýbrž politickou svobodu pro všechny, ochranu jedince i proti státu?“ Tamtéž.

kteřý se zabýval jak výtvarným či divadelním uměním, tak také například psychologií. Peroutka se ostatně také několikrát zmínil¹⁴⁰, že se necítí být novinářem, ale především spisovatelem. Svě (řekněme umělečtější) ambice uplatnil mimo jiné také při tvorbě divadelní hry Oblak a valčík. Jelikož tato oblast Peroutkovy tvorby není pro naši práci stěžejní, vybíráme spíše jen pro ilustraci jednu z jeho literárních recenzí, na níž chceme demonstrovat autorův vytríbený styl a nadsázku, s jakou posuzuje dle svého názoru špatné dílo.¹⁴¹

4.10 PEROUTKOVY TEXTY JAKO PŘEDMĚT MEDIÁLNÍ KAUZY

Jednou z klíčových tezí, o něž Miloš Zeman a Jiří Ovčáček opírají své výroky vůči Ferdinandu Peroutkovi je ta, že československý novinář v době po mnichovské dohodě (alespoň na nějaký čas) poměrně dramaticky změnil své názory. Sám Peroutka na tuto výtku ovšem nepřímou odpověď, a to již koncem roku 1938.¹⁴² Miloš Zeman o Ferdinandu Peroutkovi prohlásil, že po mnichovské dohodě napsal ve svém článku větu obsahující slova „*musíme výtí s vlky*“ (viz výše). Text, který by toto tvrzení potvrdil, se nám při našem výzkumu najít nepodařilo, tuto větu ale Peroutka ve svých člancích skutečně použil. Stalo se tak ale už v březnu roku 1933, tedy více než pět let před uzavřením mnichovské dohody. Věta navíc nebyla formulována přesně tak, jak ji Miloš Zeman použil, a navíc ji Ferdinand Peroutka napsal do textu, který výslovně nepojednával ani o Adolfu Hitlerovi, nacismu či čemkoliv jiném, co by mělo souvislost s hitlerovským Německem. Článek pouze nepřímou odkazuje na „*tuhou zimu v mezinárodní politice*“, která v té době podle Peroutky panovala (připomínáme, že jen několik dnů před vydáním tohoto článku se konaly v Německu volby, díky nimž převzali v této zemi vládu nacisté). Hlavním tématem článku je další sblížení států tzv. Malé dohody (Rumunska, Jugoslávie¹⁴³ a Československa). Autor v něm píše o své touze, aby v Evropě vznikly tzv. spojené státy evropské.¹⁴⁴ Ve svém textu nesouhlasí se

---

¹⁴⁰ PEROUTKA, Ferdinand. --*deníky, dopisy, vzpomínky*. Editor Slávka PEROUTKOVÁ. Praha: Lidové noviny, 1995. ISBN 8071060631.

¹⁴¹ „*Pan Maria umisťuje své risiko někam, kde ho není: nepřijde na něho policie, nýbrž rozrušená kritika; nebude vsazen do kriminálu, neboť takový trest není zaveden pro ty, kdož píší špatně; ale bude postaven do řady odstraňujících příkladů literárních; neztratí svobodu, ale všechnu literární pověst ztratí. Zbytečně pak patheticky nastavuje rozhalenou hrud': nebude-li lynčován srocením lidí s literárním vkusem, nehrozí jeho osobě žádné nebezpečí.*“ PEROUTKA, Ferdinand. *Utíkejte, politický román jde!*: I. *Přítomnost*. 1931, 8(1), 6.

¹⁴² „*Přiznávám, že mne v poslední době provází jeden ostych: aby nemohlo být řečeno, že v jiných poměrech jinak píšící, že vyměňují své bývalé úsudky o osobách a věcech za úsudky teď prospěšnější. Jen proto naleznou zde nyní čtenáři dosti často citáty z minulých let. Použiji také nyní tohoto způsobu, aby někdo nebyl zbytečně v pokušení vytkat přizpůsobivost.*“ PEROUTKA, Ferdinand. *Švehlova tradice*: I. *Přítomnost*. 1938, 15(50), 785.

¹⁴³ Oficiální název státu se ve dvacátých a třicátých letech několikrát podstatně změnil.

¹⁴⁴ Peroutka v originálním textu název skutečně nezačíná malým písmenem. Zda jde o překlep nebo o autorův záměr není zřejmé, pro naši práci jsme proto užili originálního znění.

zaváděním vysokých cel a touží po jednotném evropském trhu už několik desítek let předtím, než se taková věc stala skutečností.¹⁴⁵ Větu o „*vytí s vlky*“ se nám podařilo najít také v čísle ze 13. prosince 1933, ani tady ale její užití nijak nepotvrzuje výroky, které o Ferdinandu Peroutkovi prohlásil Miloš Zeman ve svém projevu.

---

¹⁴⁵ „*Kdybychom měli vyslovit svůj ideál v zahraniční politice, podařilo by se nám to třemi slovy: spojené státy evropské. Ale jak málo můžeme dnes účinně pracovat pro své ideály. [...] Takové je to se cly; víme dobře, že zavádění vysokých cel a povolovacího zřízení nás ničí, ale musíme vytí s vlky, poněvadž otevření hranic by nás nyní zničilo ještě rychleji.*“ PEROUTKA, Ferdinand. V marném očekávání Evropy. *Přítomnost*. 1933, **10**(10), 145.

5. ZÁVĚR

Náborová konzistence Ferdinanda Peroutky byla zpochybňována už dávno předtím, než Miloš Zeman přednesl svůj dnes už tolik proslavený projev (viz výše). Obrat v myšlení některých veřejně činných osob je mnohdy jen těžko pochopitelný. Jako příklad bychom si na tomto místě mohli uvést třeba osobu Emanuela Moravce, který se z legionáře stal symbolem české kolaborace s nacisty. To, že by se však Peroutka nějak výrazněji odklonil od svého demokratického přesvědčení či odstupu k totalitním diktaturám (podobně jako právě Emanuel Moravec), se nám ale prokázat nepodařilo. Texty v *Přítomnosti*, které jsme pro účel této práce zkoumali, mají několik společných témat. Peroutka už od prvního čísla svého týdeníku vyzdvihoval hodnoty, jakými jsou například demokracie, liberalismus či politický pluralismus. Umění bystrého úsudku, s jakým dokázal svými články předvídat další politický vývoj v Československu i v zahraničí, dodnes budí obdiv. Takto komplikovanou osobu, jako byl Ferdinand Peroutka, ale nemůžeme jednostranně odsoudit či naopak adorovat. To ostatně ani smyslem této práce není.

Vztah Ferdinanda Peroutky k evropským totalitním ideologiím byl, alespoň podle jeho článků v časopise *Přítomnost*, konzistentní. Peroutka se ve svých textech prezentoval jako demokraticky smýšlející nezávislý novinář, který odmítal růst moci autoritářsky a totalitně smýšlejících politiků, a to jak v Československu, tak i za jeho hranicemi. Jeho články (ať už vycházely v relativně klidných dvacátých letech či v období tzv. druhé republiky) byly všechny stylisticky velmi precizní a argumentačně na vysoké úrovni. Každý z nich byl jiný a přece měly jedno společné – nedůvěru v totalitní, autoritářské a nedemokratické ideologie. Lidé jako Benito Mussolini, Josif Vissarionovič Stalin či Adolf Hitler se v Peroutkových článcích opakovaně objevovali jako terč kritiky. Jak už jsme naznačili výše, články o posledním ze jmenovaných byly pro naši práci stěžejní. Vztah Ferdinanda Peroutky k Adolfu Hitlerovi byl podle našeho názoru pořád stejně odmítavý a nijak zvlášť se nevyvíjel (a pokud ano, tak zcela jistě ne takovým směrem, jakým to o Peroutkovi naznačil Miloš Zeman). Ferdinand Peroutka viděl v Adolfu Hitlerovi jednoznačného původce horšící se mezinárodně politické situace v Evropě. Tento postoj zastával ve všech článcích, ve kterých o Hitlerovi psal, a to jak na počátku třicátých let, tak i v době těsně před vypuknutím druhé světové války (byť samozřejmě vzhledem k nacistické okupaci své země nemohl své názory formulovat natolik explicitně jako dříve).

Zřejmě největší posun v Peroutkových názorech sledujeme hlavně v textech, v nichž varuje před dalším světovým konfliktem, před další válkou s Německem. I původně bytostně

přesvědčený pacifista Peroutka postupně došel k názoru, že další válka bude nevyhnutelná, a že by se Československo mělo německé agresi bránit. Peroutkovi záleželo na zachování státu, který vybudoval Tomáš Garrigue Masaryk. V době tzv. druhé republiky sice můžeme v Peroutkových člancích sledovat více patetických slov, rozčarování z tehdejšího vývoje či snahu o to, aby se problémy nově vzniklého státu řešily pokud možno rychle, bez zbytečných politických tahanic. Podle našeho mínění ale nelze Peroutkovu názorovou konzistenci za tyto jeho texty nějakým vážným způsobem problematizovat, ostatně zákulisní politické hry a přílišné lpění na stranických zájmech kritizoval už ve dvacátých letech, kdy byla u moci tzv. Pětka.

Takřka stoický klid, s jakým Peroutka přijímal stále horšící se zprávy o vzrůstající moci nacistického Německa (viz třeba zprávy o německém obsazení Porýní), mohl (podle našeho mínění) velkou část jeho čtenářů popudit. Právě tyto články, v nichž nevolá po radikálním zásahu vůči Německu, ale pragmaticky přijímá pro něj jen těžko změnitelná fakta, jsou pravým důkazem toho, že Peroutka byl ve svých názorech pevný. Peroutka totiž už v polovině dvacátých let volal po zlepšení vztahů mezi Čechy a Němci, po smířlivější politice vůči tzv. Výmarské republice. Právě za tyto názory ho část lidí vnímala (a dodnes vnímá) jako člověka, který prosazoval posilování moci meziválečného Německa. Ferdinand Peroutka tyto výtky trpělivě přijímal a opakovaně se snažil vysvětlit, co přesně chtěl prosadit – chtěl posílit demokratické Německo. Chtěl, aby Němci, kteří prohráli první světovou válku, nebyli vehnáni do náruče totalitně smýšlejících demagogů. Tento svůj postoj hájil po celou dobu vydávání *Přítomnosti*.

Názory Ferdinanda Peroutky byly vždy tak trochu provokativní. Peroutka na stránkách svého časopisu dokázal objektivně hodnotit kohokoliv, kdo byl zrovna u moci. Konstruktivní kritiku směřoval jak na Tomáše Garrigua Masaryka, z jehož popudu mohl časopis vzniknout, tak i Adolfa Hitlera a jeho režim. Provokativnost a přímočarost, kterou v jeho člancích můžeme nalézt i desítky let po jejich vzniku, by nám měla dát podstatný důvod k přemýšlení o tom, jaký je vlastně odkaz Ferdinanda Peroutky pro dnešní dobu. Pozoruhodné na *Přítomnosti* je pro nás hlavně to, že Peroutka v ní dával podstatné místo i těm, kdo s ním zásadně nesouhlasili a odsuzovali ho. Právě tento přístup by pro nás měl být poučením k tomu, jak se na šéfredaktora *Přítomnosti* díváme dnes. Člověk, který byl pro své názory šest let věznem koncentračního tábora a který musel prchat před komunismem do exilu, si podle našeho názoru nezaslouží, aby byl zkratkovitě odsouzen a zapomenut. Odkaz Peroutky by měl být naopak neustále kriticky hodnocen a jeho myšlenky by neměly upadnout v zapomnění. Poučit se z nich totiž můžeme i dnes.

6. ZKRATKY

Čes. – Československý

ČSR – Československá republika

Hsl's – Hlinkova slovenská lidová strana (slovensky Hlinkova slovenská ľudová strana)

Již. – jižní

Např. – například

Pozn. – poznámka

Sev. – severní

Tzv. – takzvaný

7. BIBLIOGRAFIE

- ADAM, Jan. *Ottova encyklopedie Česká republika*. 4, Historie, stát a společnost. Vyd. 1. Praha: Vydalo Ottovo nakladatelství, 2006. ISBN 80-7360-456-6.
- BURGET, Eduard. Interview. In: *Portréty, Ferdinand Peroutka I. část*. Rozhlas, Český rozhlas 6, 17. 2. 2008, 22:10. Dostupný také z: <http://prehravac.rozhlas.cz/audio/669266>
- FIRT, Julius. *Knihy a osudy*. Köln: Index, 1972, 294 s.
- HOŘEC, Jaromír, ed. *Proč nejsem komunistou: odpovědi J. Čapka, K. Čapka, J. Herbena, J. Kallaba, J. Kopty, J. Kříženeckého, F. Langra a F. Peroutky na anketu Přítomnosti*. Praha: Lidové noviny, 1990. 110 s. Česká expedice; sv. 1. ISBN 80-7106-006-2.
- HROCH, Miroslav a kol. *Úvod do studia dějepisu*. 1. vyd. Praha: SPN, 1985. 304 s. Učebnice pro vysoké školy.
- JIŘIČKA, Jan. *Svobodný novinář Franta Kocourek*. Praha, 2011. Dostupné také z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/93460/?lang=cs>
- JÍLEK, Viktor. *Dějiny české žurnalistiky od svého počátku do r. 1945*. 2. vyd. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 8024405768.
- KLIMEK, Antonín. *Boj o Hrad*. 2, Kdo po Masarykovi? 1. vyd. Praha: Panevropa, 1998. ISBN 8086130029.
- KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-698-8.
- KOSATÍK, Pavel. *Česká inteligence: [od Jaroslava Golla po Magora]*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 2011, 382 s. ISBN 978-80-204-2373-3.

- KOSATÍK, Pavel. *Ferdinand Peroutka: život v novinách (1895-1938)*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2009. ISBN 80-718-5568-5.
- LUŇÁK, Petr a Marek PEČENKA. *Encyklopedie moderní historie*. 2. opr. a rozš. vyd. Praha: Libri, 1998. ISBN 808598346X.
- MCQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. 4., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-574-5.
- Období první republiky 1918 – 1938. In: *Vlada.cz* [online]. 2015 [cit. 2016-04-14]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/Obdobi-prvni-republiky-1918.pdf>
- OTÁHAL, Milan. *Ferdinand Peroutka: muž přítomnosti*. Praha: Melantrich, 1992. 40 s. Slovo k historii: sešity k poznání národní minulosti sv. 33.
- PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu*. I, 1918-1919. Vyd. 3. Praha: Lidové noviny, 1991. ISBN 80-7106-036-4.
- PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu*. II, 1919. Vyd. 3. Praha: Lidové noviny, 1991. ISBN 80-7106-037-2.
- PEROUTKA, Ferdinand a Johannes URZIDIL, GROMAN, Martin a Jaroslava JISKROVÁ (eds.). *O české a německé kultuře*. 2. vyd. Praha: Dokořán, 2008. ISBN 978-80-7363-216-8.
- PEROUTKA, Ferdinand. *Mluví k vám Ferdinand Peroutka*. Díl druhý, Rozhlasové komentáře, Rádio Svobodná Evropa (1960-1969). 1. vyd. Praha: Argo, 2005. ISBN 80-7203-577-0.
- PEROUTKA, Ferdinand. *--deníky, dopisy, vzpomínky*. Editor Slávka PEROUTKOVÁ. Praha: Lidové noviny, 1995. ISBN 8071060631.

- PEROUTKA, Ferdinand. *Polemiky Ferdinanda Peroutky: polemické stati z let 1924-1948*. 1. vyd. Praha: Český spisovatel, 1995. ISBN 8020205594.
- SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3568-9.
- SLOMEK, Jaromír. Kdy je duše polovičatá?. In: *Týden.cz* [online]. 2015 [cit. 2016-02-28]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/nazory/kdy-je-duse-polovicata_348009.html
- REIFOVÁ, Irena. *Slovník mediální komunikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-926-7.
- ROSÍ, Luboš. Článek Ferdinanda Peroutky. In: *Newsroom ČT 24*. TV, ČT 24, 11. 10. 2015, 22:05. Dostupný také z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/11030967025-newsroom-ct24/215411058170031/>
- VONDRA, Roman. *Osobnosti české historie*. Vyd. 1. Praha: Aleš Skřivan ml., 2009. ISBN 978-80-86493-24-4.
- ZEMAN, Miloš. *Projev Miloše Zemana na konferenci Let My People Live!*. Praha, Pražský hrad, 27. ledna 2015.
- Zeman v živém rozhovoru na Blesk.cz: Vypsal odměnu na Peroutku. In: *Blesk.cz* [online]. 2015 [cit. 2016-02-28]. Dostupné z: <http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-politika/316956/zeman-v-zivem-rozhovoru-na-blesk-cz-vypsal-odmenu-na-peroutku.html>

8. SEZNAM ANALYZOVANÝCH ČLÁNKŮ

- KRUTSKÝ, Bohuslav. Proč se nekupují knihy. *Přítomnost*. 1932, **9**(30), 480.
- PEROUTKA, Ferdinand. Co chce od nás průmysl? *Přítomnost*. 1935, **12**(30), 465.
- PEROUTKA, Ferdinand. Co jest liberalismus?: II. *Přítomnost*. 1926, **3**(20), 305-307.
- PEROUTKA, Ferdinand. Co jest lid? I. *Přítomnost*. 1924, **1**(50), 790.
- PEROUTKA, Ferdinand. Co lze nyní napsat. *Přítomnost*. 1938, **15**(40), 626.
- PEROUTKA, Ferdinand. Co se stalo?: I. *Přítomnost*. 1935, **12**(20), 306.
- PEROUTKA, Ferdinand. Co teď? *Přítomnost*. 1936, **13**(10), 145–147.
- PEROUTKA, Ferdinand. Harakiri – aneb se tedy budeme tahat o věc. *Přítomnost*. 1929, **6**(10), 158.
- PEROUTKA, Ferdinand. Hodžův čin. *Přítomnost*. 1937, **14**(9), 130.
- PEROUTKA, Ferdinand. Ještě o rozumu a citu v politice. *Přítomnost*. 1936, **13**(20), 319-320.
- PEROUTKA, Ferdinand. K čemu potřebujeme takových svědectví? *Přítomnost*. 1939, **16**(1), 4.
- PEROUTKA, Ferdinand. Kdy bude válka? *Přítomnost*. 1934, **11**(40), 625.
- PEROUTKA, Ferdinand. Kdyby byla vypukla válka.... *Přítomnost*. 1939, **16**(1), 2.
- PEROUTKA, Ferdinand. Konfiskovaný konfiskujícím. *Přítomnost*. 1933, **10**(40), 627.
- PEROUTKA, Ferdinand. K posledním událostem. *Přítomnost*. 1938, **15**(9), 129.
- PEROUTKA, Ferdinand. Laikova epištola k důstojníkům: Thema. *Přítomnost*. 1932, **9**(10), 146-147.
- PEROUTKA, Ferdinand. Máme sympatizovat s Trockým?: II. *Přítomnost*. 1927, **4**(48), 758.
- PEROUTKA, Ferdinand. Mezi mírem a válkou. *Přítomnost*. 1935, **12**(40), 625-626.
- PEROUTKA, Ferdinand. Měnící se Rusko: II. *Přítomnost*. 1937, **14**(28), 442.
- PEROUTKA, Ferdinand. Minulý rok. *Přítomnost*. 1937, **14**(1), 1.
- PEROUTKA, Ferdinand. Možno pasmatřit. *Přítomnost*. 1932, **9**(1), 5.
- PEROUTKA, Ferdinand. Naše myšlenková krise. *Přítomnost*. 1924, **1**(1), 2.
- PEROUTKA, Ferdinand. Národ s politickým talentem. *Přítomnost*. 1936, **13**(1), 1-2.
- PEROUTKA, Ferdinand. Několik Masarykových nepřátel.: I. *Přítomnost*. 1927, **4**(19), 289-290.
- PEROUTKA, Ferdinand. Nezapomínejme na Rusko. *Přítomnost*. 1934, **11**(10), 145.

- PEROUTKA, Ferdinand. Ničí zájem. *Přítomnost*. 1931, **8**(40), 625.
- PEROUTKA, Ferdinand. O některých zálibách naší doby. *Přítomnost*. 1924, **1**(1), 10.
- PEROUTKA, Ferdinand. Optický klam. *Přítomnost*. 1926, **3**(11), 161.
- PEROUTKA, Ferdinand. O státotvornosti a státobornosti. *Přítomnost*. 1932, **9**(1), 2.
- PEROUTKA, Ferdinand. Osudy stran. *Přítomnost*. 1927, **3**(52.), 817-819.
- PEROUTKA, Ferdinand. O vznešeném umění stavěti z písku. *Přítomnost*. 1925, **2**(38), 594 - 595.
- PEROUTKA, Ferdinand. Po deseti letech: I. *Přítomnost*. 1934, **11**(1), 1-2.
- PEROUTKA, Ferdinand. Politická pohlednice z Itálie. *Přítomnost*. 1937, **14**(41), 647.
- PEROUTKA, Ferdinand. Ponurý Eros. *Přítomnost*. 1924, **1**(39), 618-619.
- PEROUTKA, Ferdinand. Pro nic a za nic. *Přítomnost*. 1933, **10**(20), 309–310.
- PEROUTKA, Ferdinand. Švehlova tradice: I. *Přítomnost*. 1938, **15**(50), 785.
- PEROUTKA, Ferdinand. To neuděláme. *Přítomnost*. 1938, **15**(1), 5.
- PEROUTKA, Ferdinand. Tvář českého čtenáře. *Přítomnost*. 1939, **16**(20), 297.
- PEROUTKA, Ferdinand. Upřímnost je nutno umožniti. *Přítomnost*. 1938, **15**(50), 789.
- PEROUTKA, Ferdinand. Utíkejte, politický román jde!: I. *Přítomnost*. 1931, **8**(1), 6.
- PEROUTKA, Ferdinand. Více statečnosti. *Přítomnost*. 1930, **7**(39), 609.
- PEROUTKA, Ferdinand. V marném očekávání Evropy. *Přítomnost*. 1933, **10**(10), 145-146.
- PEROUTKA, Ferdinand. Vyhledky. *Přítomnost*. 1926, **3**(30), 466.
- PEROUTKA, Ferdinand. Zlé i dobré. *Přítomnost*. 1935, **12**(1), 2.